

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENTLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ROMANLAR VE SOSYAL YARDIM:
KANDIRA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra AYDIN

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR

KASIM 2019

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KENTLE İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA ROMANLAR VE SOSYAL YARDIM:
KANDIRA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Büşra AYDIN (167203014)

Enstitü Anabilim Dalı: SOSYAL HİZMET
Enstitü Bilim Dalı: SOSYAL HİZMET

Bu tez 25/11/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı <i>(Danışman)</i>	Prof.Dr. Fethi GÜNGÖR	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Doç.Dr. İsmail BARIŞ	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr.Öğr.Üyesi Recep ÇELİK	☐ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Kentle İlişkileri Bağlamında Romanlar ve Sosyal Yardım: Kandıra Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 57 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 11/12/2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı danışmanım tarafından şahsıma iletilen intihal.net intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Büşra AYDIN

Öğrenci Numarası : 167203014

Ana Bilim Dalı : Sosyal Hizmet

Programı : Sosyal Hizmet

Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR
Danışman

ÖNSÖZ

“Kentle İlişkileri Bağlamında Romanlar ve Sosyal Yardım: Kandıra Örneği” adındaki bu tezde sosyal yardım uygulamalarının kent yaşamına etkisi incelenmiştir. Nitelikli bir şekilde yürütülemeyen sosyal yardım uygulamalarının, kentsel ilişkileri ve kentteki konumları bağlamında yardım alan grupları; olumsuz etkilediği, muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmadığı sonucu elde edilmiştir.

Tez yazım süreci oldukça zorlu bir süreç olmakla beraber çalışmanın bir neticeye vardığını görmek bir o kadar güzel bir duygudur. Tezimi yazma sürecinde yanımda olarak destek veren sevgili eşime, akademik birikimi ile yardımı esirgemeyen sevgili arkadaşım Enver Mengü ve sevgili kardeşim Zehra'ya, zihin dünyama sunduğu katkılardan dolayı sevgili hocam Ümit Aktaş'a, çalışmamın kavram çerçevesini oluşturmamda büyük katkı sunan Doç.Dr. Alev Erkilet'e, çalışmamı bitirmem konusunda bana büyük motivasyon sağlayan ve her türlü desteğini sunan saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. Fethi Güngör'e teşekkür ederim.

Toplumsal adaletin sağlandığı, insan olma bilincine vardığımız günlere...

Büşra AYDIN

11/11/2019

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM

1.1. Sosyal Hizmet Nedir?	3
1.1.1. Sosyal Hizmet Alanındaki Bazı Tartışmalar	3
1.1.1.1. Sosyal Hizmet Bir Meslek midir?.....	4
1.1.1.2. Sosyal Hizmet Alan Araştırması Yapar mı?	4
1.2. Sosyal Yardım Nedir?	5
1.2.1. Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihi	6
1.2.2. Sosyal Yardım Uygulamalarının Kapsamı	8
1.2.3. Güncel Sosyal Yardım Tartışmaları	9
1.2.3.1. “Mükerrer” yardım sorunu	11
1.2.3.2. Sosyal yardım ve bağımlılık	12
1.3. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları.....	12
1.3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Sağladığı Sosyal Yardımlar	13
1.3.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yaptığı Sosyal Yardımlar	14
1.3.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Sosyal Yardımlar	16
1.4. Sosyal Yardıma Taşıyıcı Faktör Olarak Kentsel Yoksulluk	16
1.4.1. Sosyal Dışlanma	18
1.4.2. Yoksulluk Kültürü	19
1.4.3. Sınıftan Olma – Marjinalleşme.....	21
1.4.4. Çaresizlik-Umitsuzluk	23
1.4.5. Yabancılaşma	23
1.4.6. İzolasyon-Gecekondulaşma	24
1.4.7. Kriminalleşme.....	26
1.4.8. Bağımlılık	27

BÖLÜM 2: ROMANLAR VE SOSYAL YARDIM

2.1. Roman Kavramı.....	29
2.2. Dünyada Romanlar	29
2.2.1. Tarih ve Kökenleri	30
2.2.2. Aile Yapıları	31
2.2.3. Çalıştıkları İş Kolları	32

2.3. Türkiye’de Romanlar	32
2.3.1. Kocaeli’de Romanlar	33
2.3.2. Kandıra Romanları.....	40
2.4. Kocaeli’de Romanların Faydalandıkları Sosyal Yardımlar	41
2.4.1. Kandıra’da Romanlara Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları ve Alandan Gözlemler.....	43
BÖLÜM 3: YÖNTEM	
3.1. Araştırma Modeli.....	47
3.2. Çalışma Alanı	48
3.3. Veri Analizi.....	48
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49
KAYNAKÇA.....	53
EKLER	58
ÖZGEÇMİŞ	71

KISALTMALAR LİSTESİ

SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
SYDV	: Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
SYD	: Sosyal Yardım ve Dayanışma
BSYBS	: Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
ERTF	: The European Roma and Travellers Forum (Avrupa Romanları ve Gezginler Forumu)
ANAR	: Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	35
Tablo 2. Kocaeli’nde Yaşama Süreleri	36
Tablo 3. Mahalle Muhtarına Kayıtlılık Durumu	37
Tablo 4. Hane Halkının Çalıştığı İşler	39

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Özeti

Tezin Başlığı: Kentle İlişkileri Bağlamında Romanlar ve Sosyal Yardım: Kandıra Örneği	
Tezin Yazarı: Büşra AYDIN	Danışman: Prof. Dr. Fethi Güngör
Kabul Tarihi: 25.11.2019	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 57 (tez) + 11(ekler)=76
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet	Bilim Dalı: Sosyal Hizmet
Sosyal yardımın tarihi, yoksulluğun tarihi kadar eskidir. Zengin olanın yoksul olana yardım etmesi yeni bir olgu değildir. Sosyal yardım, kavram olarak tek bir referans üzerinde değerlendirilemez. Yardımın metodu ve türü bakımından birçok farklı boyutu bulunmaktadır. Sosyal yardım uygulamalarının günümüzdeki şekli ile ilk örneği, sanayi devriminden sonra 1600'ün başında şekillenmiştir. Türkiye'de ise tek partili dönemden itibaren sosyal yardım uygulamaları görülmektedir. Bu çalışma, üç yıl boyunca katılımcı gözlem metodu ile Kocaeli ili, Kandıra ilçesi, Akdurak mahallesinde yaşayan romanlarla yapılan saha çalışmasından edinilen bilgilerin, yapılan literatür taraması ile harmanlanarak değerlendirmesi şeklinde yapılmıştır. Çalışmada, sosyal yardım alan romanların kentle olan bağları; sosyal dışlanma, yoksulluk kültür, sınıfaltı olma-marjinalleşme, umutsuzluk, bağımlılık, kriminalleşme ve izolasyon kavramları üzerinden irdelenmiştir. Araştırmada yapılan sosyal yardımların, Romanlar üzerinde <i>yardım bağımlılığına</i> yol açtığı hipotezi test edilerek, araştırmacının saha gözlemlerinde ulaştığı sonuçlarla doğrulanmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Yoksulluk Kültürü, Sosyal Dışlanma, İzolasyon, Romanlar	

Yalova University Insitute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: The Romanies And Social Assistance In The Context Of Urban Relations: Case Of Kandıra	
Thesis Author: Büşra AYDIN	Advisor: Prof. Dr. Fethi Güngör
Date of Acceptance: 25.11.2019	Total Number of Pages: viii (pre text) + 57(main bady) +11 (appendience)=76
Department: Social Work	Field of Study: Social Work
The history of social assistance is as old as the history of poverty. It is not a new phenomenon that the rich help the poor. Social assistance cannot be evaluated on a single reference as a concept. There are many different dimensions of the help in terms of method and type. The current form and the first example of social assistance practices took shape at the beginning of 1600 after the industrial revolution. In Turkey, it is seen from the single-party era of social assistance applications. This study was carried out by using the participant observation method for three years by evaluating the information obtained from the field study with the Romanies people living in Akdurak district of Kocaeli province, Kandıra district by blending them with the literature review. In this study, the links of the social assistance recipient romanies with the city was examined through in the concepts of social exclusion, poverty culture, subclass-marginalization, hopelessness, dependence, criminalization and isolation. In the study, the hypothesis was tested and confirmed by the researcher's field observations and it was concluded that social assistances caused a aid dependency for the Romanies.	
Keywords: Social Assistance, Poverty Culture, Social Exclusion, Isolation, The Romanies.	

GİRİŞ

Romanlar, her dönemde ve her yerde kültürel özelliklerini muhafaza ederek farklarını ortaya koymayı başarmıştır. Yaşam biçimlerini göç ettikleri her yerde sürdürmeleri; tarih boyunca birçok zulme, eziyete ve sürgünlere maruz kalmalarına sebep olmuştur. Büyük çoğunluğunun yerleştikleri yerlerde farklılıklarından dolayı dışlanmış, istenmeyen ve kötülüklerin atfedildiği bir toplum olmaları; göçebe ve yarı-göçebe bir yaşam biçimini kültürel olarak benimsemelerine sebep olmuştur.

Romanların tüm dünyada genel olarak benzer sorunları paylaştığı görülmektedir. Genel olarak yaşadıkları yerde yerleşik düzene geç(e)memeleri sonucunda, hiçbir yerin yerlisi olarak görülmemektedirler. Bu durum, dışlanmalarına ve topluma entegre olamamalarına sebep olarak görülmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de Romanlar, toplumun genelinden farklı ve özgün bir yaşam biçimini benimsediği görülmektedir.

Romanların geleneksel yaşam biçimleri, özgünlüğü bakımından dikkate değer görülmektedir. Toplumdan dışlanmaları, hemen her toplumun yoksul kesimini oluşturmalarına ve yardıma muhtaçlık durumlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sosyal politikanın gelişmesi ile beraber sosyal yardımların yoksullukla mücadele ve sosyal adalet açısından önemi, tartışmasız olarak ortaya çıkmaktadır. Konunun bu önemi alanda çalışan birçok önde gelen kişi tarafından takdir edilmiştir. Nitekim Sait Dilik oldukça erken sayılabilecek 1980 yılında “*Sosyal Yardımlar İki Anlamlı Bir Terim*” çalışması ile sosyal yardım kavramına önemli katkılar sunmuştu. 2012 yılında Suat Kolukırık “*Sosyal Dışlanma Bağlamında Türkiye Çingeneleri: Kültürel Farklılık ve Biraradılığın Sosyolojik İmkânı*” adlı çalışması ile Roman grupların, toplum içindeki yerinin çalışılmasına duyulan ihtiyacı göstermiştir. Sosyal yardım kavramının, günümüzde de önemini koruması açısından Denizcan Kutlu’nun 2018 yılında derlemesini yaptığı “*Sosyal Yardım Alanlar*” kitabı örnek teşkil etmektedir.

Bu çalışmada, Kandıra Romanları örneğinden hareketle romanlara yönelik Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarının işlevselliği sorgulanmaktadır. Çalışma, bu soru temelinde genelde Türkiye’deki, özelde ise Kandıra Romanlarına uygulanan sosyal yardımların amacına uygun sonuçlar doğurmadığını savunmaktadır.

Toplumda sıkça görülen Roman yoksulluğu ve büyük kısmının sosyal yardıma ihtiyaç duyması, bu çalışmanın yapılmasının itici gücü olmuştur. Çalışmanın yöntemi olarak benimsenen katılımcı gözlem metodu, literatüre ayrıntılı antropolojik bilgi sunması bakımından önem taşımaktadır. Sahada geçirilen üç yılda; Kandıra Romanlarının yaşam biçiminin ve sosyal yardımla ilişkilerinin, en ince ayrıntısına kadar gözlemlenmesi imkânı bulunmuştur. Kullanılan katılımcı gözlem metodu ile sahadan elde edilen özgün bilgiler, literatüre sunulmuştur.

Kandıra’da yaşayan Romanların Kocaeli’deki diğer Romanlara göre daha izole ve homojen mekanlarda yaşamaları, grubun diğer Roman gruplarına göre yoksulluk ve sosyal yardım alma oranlarının yüksek olması; bu bölgenin çalışma alanı olarak seçilmesinin sebebi olmuştur.

Çalışmanın kuramsal kısma iki bölüm olacak şekilde düzenlenmiştir. Birinci bölüm olan Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları başlığı altında; sosyal yardım uygulamalarının tarihi, kapsamı ve güncel sosyal yardım tartışmalarına yer verilmiştir. Daha sonra Türkiye’de sosyal yardım uygulamaları; Vakıflar Genel Müdürlüğü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kapsamında anlatılmıştır. Devamında sosyal yardıma taşıyıcı faktörler; sosyal dışlanma, yoksulluk kültürü, sınıfsal olma-marjinalleşme, çaresizlik-umutsuzluk, yabancılaşıma, izolasyon-gecekondulaşma, kriminalleşme ve bağımlılık kavramaları üzerinden ele alınmıştır.

İkinci bölüm olan Romanlar ve Sosyal Yardım başlığı altında ise, Roma kavramı irdelenerek Dünyadaki görünüşleri, tarih ve kökenleri hakkında bilgi verilmiştir. Devamında ise Türkiye’de, Kocaeli’de ve Kandıra’da Romanlar ile ilgili bilgiler verilerek Kandıra Romanları sosyal yardımla ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Hipotezi

Bu çalışmanın amacı, Kandıra Romanları örneğinden hareketle Romanlara yönelik Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarının işlevselliğini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmada bu temel amaç çerçevesinde geliştirilen *“Türkiye’de Kandıra’da yaşayan Romanlara uygulanan sosyal yardımlar amacına uygun sonuçlar doğurmamaktadır, romanlarda yardım bağımlılığına yol açmaktadır.”* hipotezi sınanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın literatüre katkısı, yapılan saha gözlemleri sayesinde bölgede yaşayan Romanların sosyal yardımı bir geçim metodu olarak benimsediği, sosyal yardımlara bağımlı bir hayatları olduğu ve kendi gelecekleri için umutlu olmadıkları bilgisinin sunulmasıdır. Bu çalışmanın hipotezi olan, sosyal yardımların amacına uygun sonuçlar doğurmaması, alandaki ailelerin sosyal yardım alma sıklıkları ve buna bağlı olarak değişmeyen yaşam standartları ile birlikte düşünüldüğünde doğrulanmıştır. Yanı sıra, araştırmanın temel hipotezi bağlamında yapılan sosyal yardımların Roman yurttaşlarda *yardıma yönelik bağımlılığa* yol açıp açmadığı sorusu da irdelenmiştir. Romanlara yönelik sosyal yardımların amacına ulaşması ve sosyal yardımların romanlarda yardım bağımlılığına yol açması konusunda yapılan ilk çalışma olması ve katılımcının üç yıl süren saha çalışmalarında ulaştığı bulguların işlenen konulara yönelik detaylı bulgular içermesi, çalışmayı ilgili alanyazın için önemli kılmaktadır

BÖLÜM: 1

SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM

1.1. Sosyal Hizmet Nedir?

İnsanlık tarihi ve dinler tarihi boyunca hemen her toplumda bireylerin ihtiyaçlara yönelik yardımlaşma içinde oldukları görülmektedir. Toplumların genelinde ihtiyaç sahibi bireylere kolektif veya bireysel yardımların yapıldı ve doğal bir sosyal adalet sağlanmaya çalışıldığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmetin içerik olarak insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülebilir (Kongar:147). Ancak sosyal hizmetin bir kavram ve alan olarak ortaya çıkışı ile beraber tanımlama ve sınırlandırma tartışmaları da meydana gelmeye başlamıştır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSVV) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Derneği'nin (IFSW) sosyal hizmeti şu şekilde tanımlamaktadır; “Sosyal hizmet mesleği, sosyal değişimi, insan ilişkilerinde problem çözme, insanların refah düzeylerini yükseltme ve güçlendirmeyi teşvik eder. İnsan davranışı ve sosyal sistem teorilerini kullanır. Sosyal hizmet, insanların çevreleri ile olan etkileşim noktalarına müdahale eder. İnsan hakları ve sosyal adalet ilkeleri sosyal hizmette temeldir. Sosyal hizmet insanlar ve çevrelen arasındaki çoklu, karmaşık ilişkilere çeşitli şekillerde hitap eder. Mesleğin misyonu, tüm insanların kendi potansiyellerini geliştirmek, yaşamlarını zenginleştirmek ve fonksiyon bozukluğunu önlemektir. Profesyonel sosyal hizmet, problem çözme ve değişim üzerine odaklanır. Bu anlamda, sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları toplumda bireyler, aileler ve toplumların hayatlarında değişim unsuru olarak görev alırlar: Sosyal hizmet değer, teori ve uygulamanın birbiri ile bir bütün halinde olduğu bir sistemdir.” (NASW 2008).

Smalley'e (1967) göre, sosyal hizmet uygulamalarının amacı, sosyal politikayı bireylerin kedilerini gerçekleştirmede ve yaşam doyumuna ulaşmalarından etkin hale getirmektir. Skidmore ve Thackeray (1964)'ye göre sosyal hizmet bireysel ve toplumsal sorunlara çözüm önerileri getirerek yardımcı olan, toplumsal araştırma yöntemleri ile yaşam doyumunu arttırmayı amaçlayan bir bilim, meslek ve sanattır.

Sosyal hizmetin uygulama metodu ve uygulayıcıya göre çeşitlilik göstermesi ortak kabul gören bir tanımlama yapılması açısından zorluk oluşturmaktadır. Bu konuda yapılan en kapsamlı ve genel tanımlamanın IASSVV ve IFSVV tarafından yapıldığı söylenebilir. Ancak yine de sosyal hizmet kavramı üzerinden bilim mi yoksa meslek mi tartışmaları devam etmektedir.

1.1.1. Sosyal Hizmet Alanındaki Bazı Tartışmalar

Sosyal hizmet kavramı hem teorik hem de uygulamaya dönük bağlamda kullanılması açısından oldukça kapsamlı bir ifadedir. Bu özelliği sosyal hizmetin tüm boyutları ile tanımlanması konusundan tartışmalara sebep olmaktadır. Sosyal hizmet uygulanmaya başladığı tarihlerden itibaren bir bilim ve meslek olarak ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu sebepler farklı tanımlara bakmadan sosyal hizmeti tam anlamıyla anlamak güçtür.

Sosyal hizmet alanının henüz kurumsallaşmadığı 1915 yılında Abraham Flexner Ulusal Yardım Kuruluşları ve Rehabilitasyon Merkezleri Konferansında "sosyal hizmet bir meslek midir?" başlığı ile bir sunum yapmıştır. Flexner konuşmasında sosyal hizmetin görev tanımları net olarak belli diğer meslekler gibi olmadığını ve gönüllülük esasına dayandığını savunmuştur. O dönemde sosyal hizmet uygulamalarının teorik olarak bir temele oturtulmadığı ve kurallarının netleşmediği düşünüldüğünde Flexner'in düşüncesi anlaşılmaktadır (Flexner 2001).

1.1.1.1. Sosyal Hizmet Bir Meslek midir?

Sosyal hizmetin bir meslek olarak kabul edilmesi 20. Yüzyılın başlarından itibaren tartışma konusu olmuştur. Öyle ki 1915 yılında Baltimore'da yaptığı konuşmasında sosyal hizmetlerin bir meslek olmadığını savunmuştur. Flexner'in meslek olmak için belirlediği kriterle şu şekildedir;

- Bir meslek kişinin entelektüel etkinliklerini de gerektirir.
- Bir mesleğin uygulanabilir bir amacı olmalıdır.
- Meslek, belirlenen müfredatla öğretiler olabilir olmalıdır.
- Meslek toplumun iyiliği için ulaşabileceği en geniş yere kadar hizmet etmelidir.
- Disiplin, içeriğini bilimden ve bilgi birikiminden alır ve genellikle herkes tarafından bilinen bilgiyi kullanmaz (Kirk ve Reid 2002).

Bu kriterler sosyal hizmetin bir meslek olmadığını savunmak amacı ile kullanılmış olsa da amacı ve hizmet ettiği alanların netliği bakımından sosyal hizmetin bir meslek olduğu görülmektedir. Amerikan Sosyal Hizmet Derneği tarafından sosyal hizmet mesleği şu şekilde tanımlanmaktadır; "İnsanların iyilik halini arttırmak ve tüm bireylerin temel insani ihtiyaçlarını karşılamasına yardım ederek, özellikle savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayanların güçlenmesine ve ihtiyaçlarına önem göstermek" (NASW, 1999, s.1).

Sosyal hizmet mesleği sadece risk faktörlerini incelemekle kalmaz aynı zamanda koruyucu önlemlerde alır. Bu açıdan meslek kendi özgünlüğünü ve farkını ortaya koymakta toplumun yaşam doyumuna ulaşması ve kalıcı çözümler üretilmesi konusundan kalıcı öneriler ve katkılar sunmaktadır.

1.1.1.2. Sosyal Hizmet Alan Araştırması Yapar mı?

Sosyal hizmet mesleğinin çözüm odaklı ve işlevsel bir bakış açısına sahip olması bakımından araştırma yapmaya mesafeli durduğu söylenebilir. Bunun sebebi olarak Kirk ve Reid şu üç maddeyi sıralamaktadır;

- Sosyal hizmet uzmanları araştırmacıların yaptığı işi değerli bulmamak.
- Sosyal kurumların pek çok araştırma için hoşgörüsüz olması
- Kurum yöneticilerinin sadece mevcut durumun onayladığı araştırmalarla ilgilenmesi (Kirk ve Reid 2002).

Sosyal hizmet uzmanlarının araştırmaya verdikleri önemin konu ile ilgisi ve çözüme katkısı ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda bir sosyal hizmet

uzmanının çalıştığı kitle ve konu ile ilgili araştırmaları sorun çözmek ve işlevsellik bakımından değerlendirildiği savunulabilir.

1.2. Sosyal Yardım Nedir?

Geçmişten günümüze kadar var olan tüm toplumlarda bir grubun diğerine göre daha iyi koşullarda yaşadığı bir gerçektir. Gruplar arasında standart farklarının açılması ve bazı insan topluluklarının kendi imkanları ile geçinemeyecek duruma gelmesi yardım etme ve yardıma muhtaç olma durumunu da beraberinde getirmiştir. Güçlü olanın zayıf olana maddi ve manevi ihtiyacına göre yardım etmesi yeni bir durum değildir (Dilik, 1980).

En geniş hali ile tanımlamak gerekirse,

Sosyal yardım; yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001: 51).

Ancak sosyal yardımın tek bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun sebebi olarak farklı değişkenleri referans alarak farklı tanımlamalara gidilmesi gösterilebilir. Sosyal yardım kavramı kapsamı ve uygulanış biçimine göre farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal yardımlar temelde ayni ve nakdi yardımlar ile sürekli yardımlar olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Ayni ve nakdi sosyal yardım, yardıma muhtaç olan bireylerin hayatlarına sağlıklı bir şekilde devam etmelerini sağlamak amacıyla karşılıksız olarak yapılmaktadır. Sosyal yardımının bir diğer amacı ise yardım alan bireyleri kendi kendilerine yeterli hale getirmektir (Seyyar'dan aktaran Şenocak, 2009: 438).

Sosyal yardımlar nakdi olarak parasal yardım şeklinde yapıldığı gibi ihtiyaç durumuna göre sistemli olarak tedavi, sağlık masrafları, rehabilite etme, barınma ihtiyacını giderme gibi hizmetlerle de yapılmaktadır (Çengelci 1993:9). Bu hizmetler yardım yapan kuruluş veya birey tarafından bir kritere dayalı olarak yapılmaktadır. Bu sebeple bunlara şartlı sosyal yardım denmektedir.

Başka bir bakış açısına göre sosyal yardım, devlet bütçesinden karşılık beklenmeden veya özel bir bütçeden yardım amacıyla ayrılmış kamu yardımlarıdır (Güzel ve Okur, 2002:568). Sosyal yardımlar resmi ve yarı resmi kamu kuruluşları, gönüllü organizasyonlar ve bireyler ile özel kurumlar tarafından yapılabilmektedir (Çengelci, 1993:20).

Sosyal yardım alacak bireylerin tespitinde ön koşul bireyin muhtaç olmasıdır (Dilik, 1972: 3). Muhtaçlık belirlemek amacıyla yaygın olarak yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Ancak genelde belirlenen sınır, ülkenin ekonomik durumu ile tutarlı olmamakta ve yardıma muhtaç olanlarla ilgili sağlıklı bir veri vermemektedir (Arın, 2013: 237). Yardım yapan kurum ve kuruluşlar yardım yapma kriterlerini kendileri oluşturmaktadır (Kutlu,

2015: 41). Sosyal yardımlar; genele hitap eden parasal yardımlar, özel durumu olan ve yardım kriterlerine uyanlara yönelik yardımlar ile hizmet erişimini kolaylaştırmaya yönelik yardımlar olarak üç farklı şekilde de düşünülmektedir (Eardley, vd. 1996; Ditch, 1999: 15-16).

Sosyal yardım, mevcut kaynakların rasyonel şekilde kullanılmasıyla yoksulluk içinde olanların devlet eliyle veya gönüllü faaliyetlerle giderilmesidir (Dilik, 1991: 55). Sosyal yardımlar ile toplumdaki fırsat eşitsizlikleri en aza indirilerek her bireyin kendisine yetecek duruma gelmesi ve toplumsal döngü içinde var olabilmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal yardım bir anlamda devletlerin devamlılığına katkı sağlama görevini üstlenmektedir. Devlet, sosyal yardımları kapitalist sistemin işleyişini sürdürerek üretimin devamlılığını sağlayan bir dağıtım mekanizması olarak kullanmıştır. Kapitalist sistem içinde sürekli bir döngü vardır. Bu döngü sürekli olarak çalışacak üretecek ve tüketecek unsurlara ihtiyaç duymaktadır. Sosyal yardımlar kapitalist sistemde geçimini sağlamaya çalışan bireyler için destekleyici olurken aynı zamanda onların sistem içindeki devamlılığını da sağlamış olur (Kutlu, 2015: 31-32).

1.2.1. Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihi

Sosyal yardım çok eski çağlardan beri toplulukların içinde uygulanmaktadır. Bu yardımlar kimi zaman bireysel kimi zaman o dönemin devletin koyduğu kurallar çerçevesinde yapılmaktadır. Ancak sistemli ve düzenli olarak sosyal yardım uygulamalarının tarihinin modern devlete denk geldiği görülmektedir (Kayalıdere G., Şahin H. 2014: 60).

Sanayi devrimi ile beraber ivme kazanan ekonomik sistem, toplumlarda yoksulluk oranının ve sınıfsal farklılıkların artmasına sebep olmuştur. Sanayileşmenin ilk ve en hızlı geliştiği devlet olan İngiltere, bunun beraberinde yoksulluğunda en fazla baş gösterdiği ülkelerin başında gelmiştir. Artan yoksulluk oranları ve bireylerin yaşam standartları arasındaki farklılık, bu sorunla ilgili çözüm arayışlarını doğurmuştur. Bahsi geçen gelişmelerle beraber 17. yüzyılda İngiltere’de yoksullukla ilgili yasalar çıkarılmaya başlanmıştır. Böylelikle 1601 yılında İngiltere’de çıkan yasalar sosyal yardımların temelini oluşturmuştur (Akyüz, 2008: 59).

Çıkan ilk kanunlara göre; çalışamaz durumda olan bireyler sosyal yardım almayı hak ediyorken, çalışabilir durumda olan bireylerin sosyal yardım almaya ihtiyacı yoktur. Ancak bu durum, toplumun büyük bir kısmı çalışsa veya çalışabilir durumda olsa bile yaşamını devam ettirecek ekonomik imkanlara sahip olamamaları sebebi ile 1795 yılında çıkarılan Speenhamland yasası ile düzeltilmeye çalışılmıştır (Güngör F., Özügürlü M. 1997). Bu yasa ile toplumdaki her birey için asgari geçim şartı konulmuş ve bu standartların altında olan bireyler çalışsa ve çalışabilir durumda olsalar da sosyal yardım almaya hak kazanmışlardır. Speenhamland yasası büyük bir toplumsal kriz döneminde uygulanmaya başlanmış ve sosyal yardımın toplumsal bir hak olduğunu savunan ilk örnek yasa olmuştur (Akyüz, 2008:60).

Yasa, sosyal hizmetin ve dolayısı ile sosyal yardımların bugünkü temellerini atmanın yanı sıra dönemin sınıfsal yapısını değiştirmeye ve burjuvaziyi ortadan kaldırmaya da hizmet

etmiştir. Bu yasalar kapitalist sisteme geçişi ve bu sistemin iyice kabul edilmesini kolaylaştırıcı etkideydi (Güngör F., Özügürlü M. 1997). İngiltere’de uygulamalara ilk liberal tepkiler 18. yy’da başlamıştır. 1800’lerin ortasına doğru Speenhamland yasaları liberal gözle elden geçirilerek tekrar şekillendirilmiş ve 19.yy’da uygulamaya koyulmuştur (Akyüz, 2008: 61-62).

19.yy, neo liberal politikaların faaliyete geçtiği ve sosyal devlet sistemini buna bağlı olarak da sosyal yardım uygulamalarını kontrol ettiği bir dönemdir. Kapitalist sistemin kriz yaşaması ve ekonomik kaynakların yetersizliği bu süreci tetiklemiştir. Aslında kapitalist sistemin bir sonucu olan serbest piyasa ve sermayenin dolaşımı, liberal politikaların serbest girişimleri teşviki ile beraber devletten bağımsız yeni şirketleri ve istihdam kollarını üretmiştir. Böylece hâkim liberal ekonomi, kendi tarzına uygun bir yoksulluk tanımı yaparak buna göre sosyal yardım modelleri benimsemiştir. Böylece devlet bu alandaki kontrolü bağımsız kişi veya kuruluşlara bırakmıştır (Kayalıdere G., Şahin H. 2014: 61).

Sosyal yardım uygulamalarının Türkiye’deki seyri, tek partili dönemden itibaren incelenebilir. Az gelişmiş ülkeler kapsamında Türkiye’nin sosyal yardım uygulamalarının, gelişmiş ülkelere kıyasla farklılık taşıdığı görülmektedir. Tek partili dönemde seçim kaygısı olmaması, devlet eli ile sosyal yardım uygulamalarına da ihtiyaç hissedilmemesi şeklinde sonuçlanmıştır. Çok partili dönemle beraber devletin başına geçmek için oy kaygısı mücadeleleri gündeme gelmiştir. Az gelişmiş bir ülkede görebileceğimiz türden devlet güvencesiyle çalışan birey sayısı, güvencesiz ve kendi hesabına çalışan birey sayısına göre oldukça azdır. Bu sebeple tek partili dönemde devlet memurlarına verilen destek, halkın çok az bir kısmına hitap etmektedir. 1960 yılından sonra kısmen sanayileşmenin ilerlemesi ve dışa bağımlı da olsa fabrikalarda ve kurumsal işlerde çalışan bireylerin artış göstermesine sebep olmuştur. Böylece devlet eliyle sosyal yardım yapılan bireylerin sayısında, sanayileşmenin ilerlemesi ile kısmen artış olduğu söylenebilir. 1961 Anayasası, Türkiye’de ilk defa sosyal hukuk devleti anlayışının somut olarak görüldüğü kanunları içermektedir. Daha önceleri bir “baba” figürü olarak görülen devlet, sosyal yardımlar bağlamında yeterli etkide olamamıştır. Bu anayasa ile beraber Türkiye’de uygulanacak sosyal politikaların devlet eli ile uygulanacağı belirtilmiş oldu (Taşçı F. 2017: 9-10). Ancak yine de çoğunluk olarak 1980’e kadar köyden kente gelmiş bireylerde, aile arası yardımlaşma ve hemşericilik bağlarının oldukça güçlü olduğu ve sosyal yardım sisteminin yerini enformel yardımlaşmanın doldurduğu görülmektedir (Buğra, 2018: 15-20). 1980 sonrasında ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kurulmuştur. 1992 yılında Yeşil Kart uygulaması başlamıştır. 2011 yılına gelindiğinde tüm bu hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmıştır (Kutlu, 2015: 149-150).

1961 Anayasasıyla beraber sosyal hukuk devleti statüsüne getirilmeye çalışılan Türkiye’de, sosyal yardım uygulamalarının pratikte sistemli olarak uygulanmadığı görülmektedir. Bireyler sosyal yardım ihtiyaçlarını yaygın olarak kişisel ilişkiler, aile bağları ve hemşericilik ile karşılıyordu. Bu durum 1990’lı yıllara kadar bu şekilde sistemsiz olarak ilerlemiştir. 1990’lar ve 2000’ler sürecinde liberal ekonominin Türkiye

piyasasında etkin rol alması ile sosyal yardım uygulamalarını; özel sektör, yerel yönetimler ve gönüllü kişiler devralmıştır (Taşçı F. 2017: 10).

Sosyal yardımlar, ilk çağlardan itibaren uygulanmıştır. Bu yardımlar en temelde aile ilişkileri, bireysel ilişkiler çerçevesinde gelişmiş ve dayanışma şeklinde uygulanmıştır. Modern uygulamalara kadarki süreçte, toplumdan topluma farklılık gösterse de dini kurumlar ve inanışlar sosyal yardımların temsilcisi olarak görülmüştür. Modern devletle beraber sosyal devlet anlayışının oluşması, sosyal yardımları devlet eli ile sistemli bir şekilde yapma fikrini ortaya koymuştur. Günümüzde dünyada ve ülkemizde sosyal yardım uygulamaları devlet eliyle belirli politikalar çerçevesinde sistemli olarak sunulurken aynı zamanda özel kurum ve kuruluşlar, gönüllü bireyler ve dini kurumlar da bu hizmeti sunmaya devam etmektedir.

1.2.2. Sosyal Yardım Uygulamalarının Kapsamı

Sosyal yardım uygulamaları, modern devletlerin tarihte rol almaya başlaması ile beraber gündeme gelmiş bir kavramdır. Sanayileşmenin getirisi olan kapitalizmle beraber gelen sosyo-ekonomik eşitsizliğe bir önlem amacı ile sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal yardım uygulamaları sermayenin yeniden dağıtımını ve sosyal adaleti sağlama görevini üstlenmiştir. Bu bakımdan ilk dönemlerde karşılıksız olarak ekonomik yeterliliği olan bireylerin yoksullar üzerindeki ödevi şeklinde görülmüştür. (Kayalıdere G. ve Şahin H. 2014: 61-32; Kutlu, 2015: 34-35).

Sosyal yardım uygulamaları, yardım alan bireylerin en kısa sürede kendi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye gelmesini hedeflemektedir. Böylelikle muhtaçlık durumundan çıkan bireyler ülke ekonomisine katkı sağlamaya başlar ve ülke için yararlı bir unsura dönüşmüş olur (Dilik 1980). Kutlu'ya göre, “sosyal yardımlar, sermayenin yeniden üretimini koruyan değişen biçim ve mekanizmalar içinde değerlendirilmiş ve kapitalist birikimle eklemlenen ve onu istikrarlı kılan bir yapısal biçim” dir (2015: 35).

Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları bağlamında, bir hukuk devleti olarak sosyal yardımı görev olarak gören bir sistem benimsenmiştir. Sosyal yardımların devlet eli ile sistemli olarak yapılması 1980 sonrasına denk gelmektedir. 1961 anayasası ile tutarlı olacak şekilde 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanılma Teşvik Kanunu meclisten geçmiştir. Kanun, 2004 yılında güncellenmiş ve bu kapsamda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü hizmete başlamıştır. Bu hizmetler 2001 yılından itibaren tek yapıda toplanarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlanmıştır. Tüm sosyal yardım uygulamalarının tek devlet yapısında toplanması hem daha sistemli olmayı sağlamış hem de sosyal devlet anlayışına uygun olmuştur (Hacımahmutoğlu, 2009: 69-70).

Devlet eli ile yapılan sistemli sosyal yardım uygulamaları, ülkenin her yerine hizmet sunmakta ve muhtaçlık durumuna göre yardımlar vermektedir. Bu yardımlar “gıda, barınma, yakacak, giyecek, nakdi yardımlar, istihdam edici ve gelir getirici projeler, medikal malzeme temini, okul masraflarına yönelik yardımlar” kapsamında yapılmakta ve tüm vatandaşlara sunulmaktadır. Neo liberal politikaların benimsenmesi ile devlet;

sosyal yardım uygulamalarını özel teşebbüslere, vakıflara ve yerel yönetimlere bırakmıştır (Akpınar, Şahin, Zengin, 2012: 21-28).

1990 sonrası Türkiye’de yerel yönetimlerin sosyal yardımlar konusunda daha aktifleştığı ve bu sistemle kendisinin de rant elde ettiği görülmektedir (Koray, 2008: 393). Yerel yönetimlerin izlediği sosyal yardım politikaları, yaygın olarak seçim odaklı ilerleyip oy kaygısına bağımlı olarak uygulanmaktadır. Seçilme kaygısı ile yapılan sosyal yardımlar daha az seçici olmuş ve zaman zaman bireylerin bağımlı bir duruma gelmesi ile sonuçlanmıştır. Bu açıdan incelendiğinde, yerel düzeyde yapılan ve devlet politikası olarak düzenli kriterler olmadan uygulanan sosyal yardımların nihai amacına hizmet etmediği, bağımlı bireyler oluşturduğu ve ülke gelişimine katkı sağlamadığı düşünülebilir. Buradan hareketle sosyal yardımların hizmet ettiği unsurlar ve sonuçları hakkında yeni tartışmalar gündeme gelmektedir.

1.2.3. Güncel Sosyal Yardım Tartışmaları

Sosyal yardım uygulamaları ile özünde muhtaçlık durumu olan bireylere bir sistem dahilinde yardım etmek ve muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmak amaçlanmaktadır. Ancak sosyal yardımların toplumdaki sosyo-ekonomik sorunlara kalıcı çözümler üretememesi, kronikleşmiş toplumsal sorunlar oluşmasında bir etkene dönüşmesi yani asıl amacına hizmet etmemesi, bu uygulamalar ile ilgili tartışmalara sebep olmuştur.

Kırdan kente göçün 90’lı yıllarda artış göstermesi ve 2000’ler ile beraber ülke nüfusunun büyük kısmının kentlerde yaşamaya başlaması bazı sorunları da doğurmuştur (Urhan, 2018: 183; Hacımahmutoğlu, 2009: 78). Kırdan kente göç, artan işsizlik ve kent yoksulluğu ile sonuçlanmıştır. Kırsalda maddi sıkıntılar ve sosyal yardımlara erişememe sebebi ile kent merkezlerine göç eden bireyler, kentlerde yeni bir sınıf oluşturmuşlardır (Kutlu, 2015: 111-113). Kentlere göç eden bireylerin eğitim düzeylerinin görece daha düşük olması ve nitelikli işlerde çalışamayacak durumda olmaları veya tecrübelerinin olmaması, göç edenlerin kentlerde vasıfsız işçilere dönüşmesine sebep olmuştur (Kutlu, 2015:182-183).

2009 TÜİK verilerine göre maaşlı çalışan bireylerin yoksulluk oranı %6.05 iken düzensiz işlerde çalışanların yoksulluk oranı %26.86’dır (TÜİK, 2009). Kentlerde düzensiz işlerde çalışan bireyleri, ekonomik sıkıntılar sebebi ile kente göç etmiş bireyler temsil etmektedir. Göç ettikten sonra kentte umdukları maddi olanakları bulamamaları ve 1990’lar öncesindeki akraba bağlarının da güçsüzleşmesi, göç edenleri sosyal yardımlara itmiştir.

Sosyal yardımların bu anlamda etkili olabilmesi, işsizlik sorununa dolayısı ile yoksulluğa işlevsel ve kalıcı çözümler üretmesi ile mümkün olabilir. Türkiye’de sosyal yardım büyük oranda yerel yönetimler ve yerel kuruluşlar tarafında idare edilmektedir. Yerel düzeyde yardıma muhtaçlara yapılan uygulamaların, sabit bir sistemde ilerlemediği ve standartlarının olmadığı söylenebilir. Bu bünyedeki sosyal yardımların genelde çıkarlar doğrultusunda ilerlediği görülmektedir. Sosyal yardım uygulamalarının en büyük ayağı olarak belediyeler karşımıza çıkmaktadır. Belediyelerin, üstlendiği sosyal yardım

uygulamalarının altından kalkmakta gerek sistem açısından gerekse kurumsallık açısından yetersiz kaldığı görülmektedir. Siyasi partilere angaje olarak hizmet veren belediyelerin siyasi rant elde etmek ve seçim kazanmak amacıyla araçsallaştırdıkları sosyal yardımların düzensiz, kalıcı çözümler üretmeyen ve lokal sorunlara yönelik oldukları görülmektedir (Kutlu, 2015:183-189).

Merkezi bir sistemden yönetilemeyen, genel geçer kuralları olan ve popülist söylemler üzerinde uygulanan sosyal yardım; toplumsal dönüşümü değil, yardıma bağımlı ve kısır bir döngü içinde yaşamaya çalışan bireyleri üretmektedir (Urhan, 2018: 190). Bu bağımlılık ilişkisi, muhtaçları kapitalist ekonomi içinde “yedek işgücüne” dönüştürmektedir (Kutlu, 2015: 51-52). Vasıfsız ve sosyal güvencesiz olarak düzensiz işlerde çalışan bireyler, üretim ekonomisi içinde çalışan yoksullar olarak yaşamaya devam etmektedir (Akpınar, Şahin, Zengin, 2012: 27). Yapılan sosyal yardımlar muhtaçlar için anlık ve kısıtlı çözümler üretmekte, onlara sistem içinde kalıcı ve yeterli maaşı olan istihdam olanakları sunmamaktadır. Bu sebeple sosyal yardım almaya bağımlı ve çalışsa bile yoksulluktan kurtulamayan kitleler oluşmaktadır.

Yerel yönetimler tarafından yapılan sosyal yardımların, muhtaçların ekonomik sistem içinde yer almalarını sağlayarak işsizliklerine kalıcı çözümler sunmadığı, tam tersine kısmi ve anlık çözümlerle bireylerin yerinde saymasına sebep olduğu görülmektedir. Muhtaçlık durumu devam eden bireyler; geçim kaygısı ile ucuz ücretli, güvencesiz ve düzensiz işlerde çalışmaya devam etmekte ve çalışan yoksullar olarak kalmaktadır. Bu bağlamda muhtaç bireyler, ucuz iş gücü olarak sistem ekonomisini besleyen yedek iş gücüne dönüşmektedirler. Bu açıdan bakıldığında sistemsiz ve keyfi yapılan sosyal hizmetlerin, çalışan yoksulları ve sosyal yardım almaya bağımlı olan bireyleri ürettiği görülmektedir (Urhan, 2018: 190).

Sosyal yardımların belirli bir sistemde olmayışı ve yerel yönetimlerin keyfi stratejilerine bağlı oluşu, sosyal yardımların amacına hizmet etmeyecek şekilde gereğinden fazla ve tutarsız israflara sebep olmaktadır. Her yerel yönetimin kendi yolunu seçmesi ve farklı kurumların birbirinin yaptığı yardımdan haberdar olmaması, mükerrer yardımları doğurmakta ve israf ile sonuçlanmaktadır (Urhan, 2018: 184). Verilerin paylaşımında ve kurumlar arasındaki iş birliğinde ortak bir yolun benimsenmemesi ve bir veri havuzunun olmaması, uygulanan sosyal yardımları işlevsizleştirmektedir (DPT, 2007). Merkezi bir denetime tabi olamayan ve sabit kriterleri olmayan yerel sosyal yardımlar, yoksulluk sorununu ortadan kaldırmakta etkisiz kalırken mükerrer olarak yapılan yardımlar, devlet bütçesi için israfa dönüşmektedir. Bir taraftan yerel yönetimlerin kendi çıkarları doğrultusunda yürüttüğü sosyal yardım uygulamaları diğer taraftan kurumlar arasında bilgi paylaşımı olmaması, niteliksiz bir sosyal yardım ağını doğurmaktadır. Muhtaç kimseler için uzun vadeli ve sosyal hayatın içinde yardım almadan yaşamalarını sağlayacak projeler, uygulamalar üretmek yerel yönetimlerin sosyal yardım uygulamalarının temelini oluşturmalıdır. Uygulanan sosyal yardımların tek bir merkezden yönetilmemesi, ülkenin her yerine eşit oranda ihtiyaca yönelik sosyal yardım hizmetlerinin sunulamaması ve yereldeki tüm kurumların birbiri ile yeterli bilgi

paylaşımında bulunmaması; sosyal yardım uygulamalarının eksikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Urhan, 2018: 190; DPT, 2007, T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009)

1.2.3.1. “Mükerrer” yardım sorunu

Sosyal yardım uygulamaları ile ilgili en temel tartışmalardan biri olan mükerrer yardım sorunu sosyal devlet anlayışı ile doğrudan ilişkilidir. Sosyal devlet anlayışından hareketle devletin benimsediği sosyal politikaların, ülkenin tamamına hitap etmesi ve bütünlüklü olarak tüm bireylerin ihtiyaçlarına yönelik faaliyetler yürütmesi beklenmektedir. Bu politikalar kapsamında yapılan sosyal yardımların ülkenin her yerine ulaşması ve etkin olmasında yerel yönetimlerin yeri azımsanamaz (Zengin, Şahin ve Özcan 2012: 141). Yerel yönetimler ve kuruluşlar, bireyler ile birebir temas halinde olmaları ve muhtaçlık durumlarını daha doğru bir şekilde tespit etmeleri bakımından önemlidir. Ancak merkezi bir yönetim tarafından denetlenmeyen ve sınırları net olarak belirlenmiş bir sosyal politika sistemini benimsemeyen yerel unsurlar, sosyal yardımın niteliksizleşmesine sebep olmaktadır (Urhan, 2018: 189).

Yerel ölçekte sabit kriterlere bağlı olmadan yürütülen sosyal yardım faaliyetleri, büyük ölçekte adaletsiz bir dağıtımla sonuçlanmaktadır. Her yerel kurumun kendi kriterini benimsemesi ve ona göre yardımda bulunması sosyal adaletsizliği beraberinde getirmektedir. Yerel ölçekteki tüm kurum ve kuruluşların birbirinden bağımsız olarak hareket etmesi ve birbirleri ile veri alışverişi yapmamaları, hem kalıcı çözümler üretememelerine hem de mükerrer yardımlarla kamu kaynaklarını israf etmelerine sebep olmaktadır. Yerel ölçekte belediyelerin ve diğer yardım kuruluşlarının bilgilerini aktarıp paylaşımında bulundukları ortak bir veri havuzunun olması mükerrer yardımların önlenmesinde önemli bir adımdır (Zengin, Şahin ve Özcan 2012: 141). Kurumlar arası veri paylaşımı ile mükerrer yardım sorunu çözülürken aynı zamanda kamu kaynakları israf edilmemiş olur (Akpınar, Şahin, Zengin, 2012: 27). Sosyal yardım uygulamalarında başarıya ulaşmak için merkezi bir kontrolün olması etkili olacaktır. Belirlenmiş sabit kriterler ile ihtiyaç durumuna göre yapılan yardımlar, muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmaya yardım ederken aynı zamanda diğer kurumlarla bir bütünlük içinde kamu kaynaklarının doğru kullanımına yol açacaktır.

Mükerrer yardım tartışmalarında bir diğer önemli konu ise yardım uygulamalarının çözüm odaklı olmasıdır. Uygulanan sosyal yardımların, yoksulluğun en temel sebebi olan işsizlik sorununa ve yerel ölçekte tespit edilen diğer sorunlara yönelik kalıcı çözümler üretmesi ve sürekli olarak devam eden sosyal yardımlara muhtaçlık durumunu ortadan kaldırması beklenmektedir (Zengin, Şahin ve Özcan 2012: 141; Kayalıdere ve Şahin 2014: 72-73).

TÜİK (2009) verilerine göre eğitimsiz bireylerin işsiz kalma oranı daha yüksektir. Buradan hareketle koordineli olarak çalışan yerel yönetimlerin çözüm odaklı projeler ile kalıcı çözümler üretmesi, böylelikle kamu kaynaklarını nitelikli kullanması, yardım almayı bireyler için sürekli bir hal olmaktan çıkarıp sosyal hayatta tek başına var olabilen bireylere dönüştürmesi beklenmektedir.

1.2.3.2. Sosyal yardım ve bağımlılık

Sosyal yardımların çözüm odaklı, kalıcı ve sürdürülebilir uygulamalar şeklinde yürütülmemesi yardım almaya bağımlı hale gelmiş ve sürekli bir kısır döngü içinde olan yoksul bireylerin varlığını kalıcılaştırmaktadır. Yerel yönetimler tarafında uygulanan düzensiz, standardı olmayan yardımlar sadece anlık ve kısıtlı çözümler üreterek muhtaçlık durumuna kalıcı bir çözüm sunmamaktadır (Kayalidere ve Şahin 2014: 72). Böyle sürdürülen sosyal yardımlar yoksulluğa bir çözüm sunmak yerine yeni bir tür yoksulluk üretmektedir. Yürütülen uygulamaların muhtaç bireyleri yeterli koşullarda istidam etmeye yönelik olmaması, sosyal yardımlara bağımlı bireyleri oluşturmaktadır. Yerel düzeyde uygulanan ve genelde seçim zamanlarında önem kazanan yardımlar, bireylerin uzun vadede kendilerini dönüştürebilmelerine yönelik değildir (Urhan, 2018: 190).

Muhtaç bireylerin en temelde işsizlik sorununa yönelik çözüm üreten, nitelikli iş gücüne dönüşmeleri için destekleyici faaliyetler sürdüren sosyal yardım uygulamaları yoksulluğa karşı kalıcı çözümler üretmiş olur. İşlevsel ve sonuç veren yardımları bireylerin mutlak yoksulluk durumundan kurtulup yardımlara bağımlı olmalarını önlenmiş olur (Akpınar, Şahin, Zengin, 2012:27; Tekindal, 2018: 358).

Sosyal yardımlara bağımlı olunmaması için önemli önlemlerden biri de yapılan uygulamaların sonuçlarının takip edilmesi ve değerlendirilmesidir. Bu aşamada yardım yapan kurumların ortak bir veri havuzunun olması da yapılan yardımların takip edilmesi ve sonuçlarının sağlıklı değerlendirilmesi açısından önem kazanmaktadır. Kurumların yoksulluğa kalıcı çözümler sunan, istihdam ve nitelikli eleman sorununa kalıcı çözüm içerikli projeler yürütmesi gerekmektedir. Bu bağlamda görev dağılımlarına göre yardım kuruluşları iş birliği içinde projeler yürütmeli ve çıktılarını takip etmelidir (Tekindal, 2018: 358-359).

Dönemsel olarak yapılan yardımların kalıcı çözümler üretmediği ve ilerleyen yıllarla beraber sosyal yardıma ayrılan bütçenin ve yardım alanlarının oranının artışı gözlemlenmektedir (TÜİK, 2009). Bu veriden hareketler Türkiye’de uygulanan sosyal yardımların, yoksulluğa kalıcı çözümler sunmadığı ve yardım bütçesi ile yoksulluğun doğru orantılı olarak artış gösterdiği söylenebilir. İşlevsel yönü kuvvetli olan ve sonuçları değerlendirilen sosyal yardım uygulamaları, yardımlara ayrılan bütçeyi aşağı çekerken yoksulluğa kalıcı çözümler de sunabilir. Aksi durumda uygulanan sosyal yardım sisteminin, kendi muhtaçlarını üreterek toplumda yoksulluk kültürünü hâkim kılmaya katkı sağladığı söylenebilir. Türkiye’de uygulanan yardımlarla ile yapılan saha çalışmalarını ve istatistiksel verileri karşılaştırdığımızda, kalıcı ve çözüm odaklı olmadan yürütülen tüm sosyal yardım faaliyetlerinin muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmayarak kendi bağımlısını ürettiği sonucuna varılabilir.

1.3. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları

Türkiye Cumhuriyeti’nde sosyal yardım uygulamalarının 1961 yılına kadar, Osmanlı devletinde de uygulandığı şekilde, devletten bağımsız gönüllü organizasyonlar şeklinde yürütüldüğü söylenilebilir. 1961 Anayasası ile Türkiye devletinin sosyal bir devlet olduğu

resmi olarak kabul edilmiştir. Ancak 1961 Anayasasından sonra uzunca bir süre sosyal yardım uygulamalarının bir sistem dahilinde devlet kontrolünde ilerlemediği ve yapısal bir değişiklik olmadığı görülmüştür (Yılmaz, Aksanyar, Güler 2018: 603). 1982 Anayasası ile sosyal devlet olmanın gereklilikleri maddelerle açıkça ifade edilmiştir. 60., 61. ve 62. maddeler ile devletin sorumlulukları ve muhtaçlara karşı üstlendiği görevler belirtilmiştir (Metin, 2012: 138). Sosyal güvenliği kapsayan maddeler, açıkça sosyal yardımlara değinmese de sosyal güvenliğin önemli sacayaklarından olması sebebiyle sosyal yardımı da kapsamaktadır (Kutlu, 2018: 107-108). Aynı zamanda bu maddeler muhtaç kimselerin belirlenmesi ve sosyal yardım haklarının güvence altında olması bakımından da önem taşımaktadır.

1983 yılında çıkan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu devletin kurumsal olarak sosyal hizmet uygulamalarının başlangıcı olarak görülebilir. Sistemli sosyal yardım alanında bir diğer adım ise 1986 yılında uygulamaya giren Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu'dur. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, ülkenin tüm il ve ilçelerinde sosyal yardım hizmeti sunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıf (SYDV)'lerini bünyesinde toplamaktadır (Yılmaz, Aksanyar, Güler 2018: 603). Bu yardım fonu 2004 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür (Metin, 2012: 140). 2011 yılından itibaren kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı olarak hizmet sunmaya başlamıştır (Yılmaz, Aksanyar, Güler 2018: 603). Bakanlığa bağlı olarak hizmet veren müdürlüğe bağlı yerel düzeyde ülkenin her yerine ulaşabilen SYDV'lerin Türkiye'nin önemli sosyal yardım ağlarından olduğu söylenebilir.

1.3.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Sağladığı Sosyal Yardımlar

Vakıflar Genel Müdürlüğü günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet vermektedir. Türkiye'de resmi olarak hizmet veren tüm vakıf kuruluşlarının bağlı olduğu bir genel müdürlüktür. Ülke genelinde yirmi beş bölge müdürlüğü bulunmaktadır. Sosyal yardım uygulamalarının önemli bir ayağı olan vakıf faaliyetlerinin tek elde toplanması ve sistemli olarak işlemlerini sağlayan bir merkez görevini üstlendiği söylenebilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce uygulanan sosyal yardımlar genel hatları ile dört başlıkta belirtilmektedir (vgm.gov.tr):

- “Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı Hizmetleri”
- “Muhtaç Aylığı”
- “Vakıf Evi”
- “VGM Burs Hizmeti”

Kanun ile belirtilen şekilde genel müdürlüğün gerekli koşullarda aşevi açma yetkinliği bulunmaktadır. Bu aşevlerinden sosyal güvencesi olmayan veya asgari geçim düzeyinde yaşayan bireyler yararlanabilmektedirler. Ayrıca yaşlılık maaşı alan bireylerin de kuru gıda ve aşevi hizmetlerinden yararlanma hakkı vardır.

2008 yılında Resmî Gazete’de yayımlanan yönetmeliğe göre annesi veya babası vefat etmiş çocuklara, %40 ve üzerinde engel durumu olan sosyal güvencesiz ve bir geliri olmayan bireylere muhtaçlık aylığı bağlanmaktadır. Bu aylığı alabilmek için gerekli koşulların sağlanması ve aylıktan daha az miktarda aylık gelirine sahip olunması gerekmektedir.

Genel Müdürlük merkezinin bulunduğu Ankara’da 2010 yılında Vakıf Evi kurulmuştur. Tüm muhtaçları kucaklamak ve vakıf kültürünü yaşatmak amacı ile hizmet vermektedir. Ancak vakıf evinin ülkeye hitap eden bir hizmet olmadığı sadece genel merkezde uygulandığı ve bu açıdan yerele hitap eden bir hizmet olduğu söylenebilir.

Öğrencilere yönelik burs hizmetleri; orta öğretim, yüksek öğretim ve yabancı uyruklu öğrencilere yönelik olmak üzere üç kolda verilmektedir. Başka bir kurumdan yardım almamış olma, VGM’den herhangi bir yardım almamış olma ve herhangi bir aile üyesinin VGM’den yardım almamış olması genel müdürlüğün burs verme kriterlerini oluşturmaktadır. Bu koşullar olmadığı takdirde öğrenciler kendilerine yakın bölge müdürlüklerinden burslarını alabilmektedir.

Bölge Müdürlüklerinde yürütülen sosyal yardım faaliyetleri, Genel Müdürlük tarafından koordine edilerek yardımların bir sistem ve ortak kurallar ile yapılması sağlanmaktadır. Genel Müdürlüğün, Bakanlığa bağlı olarak hizmet sunmasının sosyal devlet anlayışı ile örtüştüğü ve sistemli sosyal yardım uygulamalarının yapılmasını sağladığı söylenebilir. Vakıflar Genel Müdürlüğünün; vakıfları, Osmanlı devletinden kalan bir kültürel miras şeklinde görerek bu kültürel miras misyonuna uygun sosyal yardım faaliyetleri yürüttüğü söylenebilir (Yıldırım, 2010).

1.3.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Yaptığı Sosyal Yardımlar

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ismi ile kurulmuştur. Bakanlığın kuruluşu ile beraber Türkiye’deki sosyal yardım hizmetleri tek bünyede toplanmıştır. Bakanlığa bağlı hizmet sunmakta olan Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları(SYDV) yerel düzeyde sosyal yardım uygulamalarını yürütmektedir (Aktaş, 2014: 95-96).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi kapsamında hazırladığı Türkiye’nin Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi raporuna (2017: 11-12) göre, 1976 yılında yoksul olan yaşlılar için 2022 sayılı kanun kapsamında aylık ödemeler şeklinde yardım yapılması onaylanmıştır. Yapılan sosyal yardım hizmetlerinin merkezi bir bakış açısı ile sunulması ve kontrollü olması amacı ile 1986 yılında SYDV’lerin kurulması desteklenmiştir. Kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları o dönem için Başbakanlık bünyesine bağlı hizmet veren Fon Genel Sekreterliğine bağlı hizmet vermiş ve yerel düzeyde sosyal yardımları kontrol etmiştir.

Aynı rapor uyarınca sosyal yardımların etkinliğini arttırmak, muhtaç vatandaşların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak, yoksulluk sorununa etkili ve kalıcı çözümler sunmak amacıyla 9 Aralık 2004 tarihinde 5263 sayılı kanun çerçevesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

SYGM'nin kurulması ile;

- Kömür yardımı
- Gıda yardımı
- Sağlık ve eğitime yönelik şartlı nakdi yardım
- Temel eğitime erişim kolaylığı sağlamak amacı ile ücretsiz ders kitabı yardımı
- Okullarda ücretsiz öğlen yemeği yardımı
- Ulaşım desteği yardımı hizmetleri geliştirilmiştir.

Raporda, 2005 yılında 2022 sayılı kanun kapsamında verilen engelli aylıkları önemli ölçüde arttırıldığı, 2006 yılı itibari ile muhtaç vatandaşların barınma konusundaki mağduriyetlerini gidermek amacı ile barınma yardımı sunulmaya başlandığı ve bunun devamında 2009 yılından itibaren toplu konut projeleri geliştirilerek barınma ihtiyacı olan vatandaşların uygun koşullar ile barınma ihtiyaçlarını gidermesinin sağlandığı belirtilmiştir. 2012 yılından eşi vefat eden ve maddi durumu yetersiz olan kadınların mağduriyetini gidermek amacıyla maaş uygulaması başlatılmıştır. 2013 yılında ise zorunlu askerlik görevini yapmakta olan vatandaşların yardıma muhtaç ailelerine asker maaşı uygulaması hayata geçirilmiştir.

2011 yılına kadar SYGM ve SYDV eli ile yapılan tüm sosyal yardımlar Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kurulması ile Bakanlık bünyesine bağlanmıştır. Böylelikle Türkiye'de yapılan sosyal yardımlar tek bir çatı altında daha sistemli olarak yürütülmeye başlanmıştır. 2011 yılına kadar olan süreçte ve Bakanlığın kurulmasından sonra devam eden sosyal yardım uygulamaları sürekli olarak geliştirilerek ve hizmet kalitesi artırılarak yapılmaya devam etmektedir.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından sürdürülmekte olan sosyal yardım uygulamaları ana başlıklar şeklinde aşağıdaki gibidir:

- Şartlı eğitim ve sağlık yardımı
- Evde bakım aylığı
- Ayni ve nakdi yardımlar
- Muhtaç aylığı
- Asker aylığı
- Dul aylığı
- Kuru gıda yardımı

Bakanlık kurulmadan önce uygulanan ve Bakanlığın kurulması ile daha sistemli bir yapıya kavuşarak devam ettirilen sosyal yardım uygulamaları ortak bir veri havuzunda depolanmaktadır. Bakanlık tarafından geliştirilen ve kullanılmaya başlanan Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (BSYBS) sayesinde tüm ülkede yapılan sosyal yardımlar tek merkezden denetlenebilir ve arşivlenebilir olmuştur. BSYBS sayesinde merkezi sosyal yardım uygulamaları mümkün olmuş ve yapılan sosyal yardımlar raporlanabilir duruma gelmiştir. Böylelikle Türkiye'de uygulanan sosyal yardımların miktarı, türü, yıllık olarak gelişimi, bölgelere göre dağılımı takip edilebilmekte ve sonuç analizlerine göre yeni

sosyal yardım politikaları geliştirilebilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017: 11-12).

1.3.3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Yapılan Sosyal Yardımlar

İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın 'kapsam' başlığı altında verdiği verilere göre; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa istinaden 1986 yılından bugüne her il ve ilçede hizmet sunmaktadır. Günümüzde Türkiye'de bin iki SYD Vakfı vatandaşa hizmet sunmaktadır. SYD Vakıflarının her il ve ilçede hizmet sunması yardıma muhtaç vatandaşların hizmet erişimi açısından büyük bir kolaylık sağlamaktadır (sydv.istanbul.gov.tr).

Vakıfların bütçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonundan, işletme ve iştiraklerden gelen gelirden ve bağışlardan sağlanmaktadır. 4857 sayılı iş kanununa göre her bir SYDV ayrı bir iş yeri hükmündedir ve ayrı ayrı karar verme yetkileri vardır. SYD Vakıflarının denetimi Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılmaktadır.

SYD Vakıfları; illerde vali, ilçelerde kaymakam yönetiminde hizmet sunmaktadırlar. Yardıma muhtaç kişiler ikamet adresine en yakın olan SYD Vakfına yardım başvurusunda bulunabilmektedir. Yardım başvurusu değerlendirilip gerekli işlemler yapılan vatandaşa yaşadığı hanedeki kişi başına düşen gelir ve mağdurluk durumuna göre yardım yapılmaktadır.

İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın 'faaliyet' başlığı altında verdiği verilere göre; vakıflar yapılan başvuruların değerlendirilmesi haricinde düzenli sosyal yardım hizmetleri de sunmaktadır (sydv.istanbul.gov.tr). Bu yardımlar;

- Eşi vefat eden kadınlara maaş bağlanması
- Askerlik görevini yapan ve maddi durumu kötü olan vatandaşın ailesine maaş bağlanması
- 2022 sayılı kanun kapsamında engelli ve yaşlı maaşlarının bağlanması, şeklinde sunulmaktadır.

Aynı zamanda SYD Vakıfları bir afet (sel, yangın, deprem, göçük vb.) sonucunda mağduriyet yaşayan ailelerin de durumunu değerlendirmekte ve gerekli hallerde ayni ve nakdi yardımlarda bulunmaktadır. Yardım başvuruları bir müteveli heyeti tarafından değerlendirilmektedir. Heyet vaka incelemesi sonucunda oluşturulan raporu mevcut mevzuatlar çerçevesinde değerlendirip karara bağlamaktadır.

1.4. Sosyal Yardıma Taşıyıcı Faktör Olarak Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk, aynı toplum içinde yaşayan bireylerin kaynaklara erişim konusunda eşit fırsatlara sahip olmamaları ve bu durum sonucunda belli kesimlerin ihtiyaçlarından yoksun kalması şeklinde tanımlanabilir. Yoksulluk "mutlak yoksulluk" ve "görelî yoksulluk" olarak iki farklı açıdan değerlendirilmektedir. Mutlak yoksulluk sağlıklı bir

yaşam sürmek için ihtiyaç duyulan asgari koşulları konu edinmektedir. Örnek olarak temiz suya, hayatta kalmak için yeterli ve sağlıklı besine, elverişli bir barınağa ve temel sağlık ihtiyaçlarını giderecek düzeyde sağlık hizmetlerine erişimin sağlanamamasıdır. Bu kıstaslara göre değerlendirildiğinde İnsan ve Gezegen Örgütünün verilerine göre dünyada 1.2 milyar insan mutlak yoksulluk içinde yaşamaya çalışmaktadır (Lowes: 380-381).

Görelî yoksulluk ise toplulukların veya bireylerin servetlerinin karşılaştırılması ile anlaşılmaktadır. Dünya çapında böyle bir karşılaştırmaya gidildiğinden 1998 yılında açıklanan Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporuna göre dünyanın en zengin 225 kişinin servetlerinin toplamı, 2.5 milyar insanın yani dünya nüfusunun yüzde 47'sinin servetine denk gelmekteydi. Bu açıdan değerlendirildiğinde dünyanın en zenginlerine göre geri kalan dünyanın yarı nüfusu görece yoksul olmakta veya kendilerini yoksul hissetmektedir (Lowes: 380-381). Yoksulluk bireylerin içinde bulundukları standartlara göre kıyaslanarak değerlendirilmektedir. Sosyo ekonomik düzeyi yüksek olan bir mahallede yaşayan birey ile bir kenar mahallede yaşayan bireyin yoksulluk veya kendilerini yoksul olarak tanımla kriterleri doğal olarak farklılık göstermektedir.

Küreselleşen dünya ve gelişen teknoloji ile beraber bireylerin zaman ve mekân bağımlılıkları görece değişmiştir. Artık birey yaşadığı yerden kilometrelerce uzakta yaşayan bir başkasının yaşam alışkanlıklarını kitle iletişim veya sosyal medya aracılığı ile kolaylıkla takip edebilmekte ve kendine o kültürü örnek alabilmektedir. Bu durum kendini içinde bulunduğu durumda, istediği imkanlardan yoksun hissettirebilmekte ve ayrışmasına neden olabilmektedir. Özellikle iş olanaklarına, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim, barınma koşulları gibi sebeplerle başka bir yere göç eden bireylerin yoksulluk algıları da mekâna bağlı olarak değişmektedir. Daha iyi imkanlar umarak kırsal alandan kente göç eden bireyler kentin sosyal ortamından dolayı kent yoksulluğu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yaşamaya başladıkları mekanın kültürünü benimsemeye çalışırken aynı zamanda var olma mücadelesi vermek, beraberinde gelen ekonomik sorunlarla kent yoksulluğu kavramını ortaya çıkarmaktadır (Yaman, 2013: 322-323).

Yoksullukla beraber eğitim imkanlarına erişimin kısıtlanması, sosyal ortamların belirli gruplara bağlı hale gelmesi, yoksulluk yaşayan gruplarda suç oranının artmasına sebep olmaktadır. Yoksul grupların yaşadığı mekânlarda artan suç oranı ve beraberinde gelen marjinalleşme, görece yoksul olmayan grupları da etkilemektedir. Bir mekânda artan suç oranları, çevresindeki yaşam alanlarını ve bireyleri de etkileyebilmektedir. Bu durum yoksullukla mücadele konusunda tüm bireylerin hassasiyet göstermesi ve önlem alması için önemli bir itici güç olmaktadır (Lowes, 2012: 382). Yoksulluğun beraberinde getirdiği kötü sonuçlar tüm toplumu etkilediği için çözüm arayışları küresel çapta yapılmaktadır. Keynesyen iktisatçılara göre, bir toplumda yoksul ile zengin arasındaki farkın çok açık olması ve büyük bir kesimin hareket halinde olan ekonomide etkin olmaması ekonomiyi çıkmaza sokmaktadır. Bu durumdan hareketle yoksullukla mücadele için ülkeler çapında ve küresel çapta politikalar geliştirilmelidir.

Sosyal yardımlar kentsel yoksullukla mücadele alanında, ekonomik eşitsizliğe tampon görevi görmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Yoksulluğun beraberinde getirdiği, sosyal dışlanma, yoksulluk kültürü, sınıfaltı olma, çaresizlik - umutsuzluk,

anomi ve yabancılaşma, izolasyon - gecekondulaşma - kenardalık, kriminalleşme, bağımlılık gibi tolum ağısından olumsuz sonuçlar doğuran durumlar sosyal yardımlar ile azaltılarak kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda toplumun huzurunun korunması ve ekonomik istikrarın sağılanması sosyal yardımların oldukça önemli bir yere sahip olduğı söylenebilir.

1.4.1. Sosyal Dışlanma

Kırsal alandan kente göçün yoğun olarak 1950'lerden itibaren başladığı söylenebilir. Sanayileşme ile beraber tarımda makine kullanımının artması, kırsal alanda iş gücü fazlasının olmasına ve işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Bununda bağlantılı olarak kentte fabrikaların artması ve yeni iş kollarının doğması işçi ihtiyacını doğurmuştur. Sosyal ve ekonomik anlamda daha iyi olanaklara kavuşmak ve işsizlikten kurtulmak umudu ile kırdan kente göç eden bireyler buralarda kendi kùltürlerini de oluşturmaya başlamışlardır. Göç eden bireylerin maddi imkansızlıkları ve kentin kùltürüne alışkın olmama durumları, kentte gecekondulu mahallelerinin oluşması ile sonuçlanmıştır. Genel olarak kırdan kente göç eden ekonomik durumu iyi olamayan bireylerin yaşadığı gecekondulu mahalleleri, kent kùltürüne yeni bir boyut daha kazandırmıştır.

Fabrikalarda enformel işlerde cùzi maaşlar karşılığında çalışan ve düşük kira ödemek için gecekondularda yaşayan bireylerin, kentten yaşam koşullarını iyileştirmek ağısından umduklarını bulamadıkları söylenebilir. Gecekonduların inşa edilmesi ve sonrasında elektrik, su abonelikleri olmadan kaçak kullanım yapılması özellikle 1950-1970 yılları arasında devlet tarafından göz yumulan bir kanunsuzluktur (Adaman ve Keyder, ty: 5).

Sosyo ekonomik ayrışmanın sonucu olarak gecekondulu mahallelerinde yaşayan bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmaları veya kendilerini dışlanmış hissetmelerinin kaçınılmaz olduğı söylenebilir. Kentin yerlilerine göre görece daha düşük gelirli işlerde çalışmaları ve kazançları ile doğru orantılı yaşam alanlarını ve kùltürünü benimsemiş olmaları, ekonomik durumu kötü olan bireyleri toplumun dışına itmektedir.

Silver'a (1995: 74-75) sosyal dışlanma riski bulunan birey ve gruplar şöyledir:

- İşsizler
- Yoksullar
- Geçici ve güvencesiz işlerde alışanlar
- Eğıtimsizler
- Engelliler
- Madde bağımlıları
- Çocuk işçiler
- Kadınlar
- Göçmenler
- Sosyal yardım verilenler

- Kenar mahallelerde yaşayanlar

Maddi imkânsızlıklar ve kültürel kodlar sebebi ile diğer kent sakinlerinden ayrıışan bireylerin gitmeyi tercih ettikleri mekanlar ve giyim tarzları, kendilerini sosyal olarak dışlanmış hissetmelerine sebep olmaktadır. Sosyal dışlanma yaşadıklarını düşünen bireyler, kendilerini toplumun geri kalanından ayrıştıran durumlardan kurtularak daha iyi şartlarda yaşamayı istemektedirler (Yaman, 2013: 336). Sosyal dışlanma görece yoksulluk içinde olan bireylerle toplumun diğer kesimi arasında keskin bir ayrım oluşması şeklinde sonuçlanabilmektedir. Bu durum, sosyo ekonomik olarak ayrışmış ve kutuplaşmış bir toplum oluşturmanın yanı sıra sosyal dışlanmaya maruz kalan veya kendini dışlanmış hisseden bireylerin içinde yaşadıkları topluma katma değer sağlayamamalarına ve makro ölçekte de ülke için ekonomik istikrarsızlık nedeni olmalarına yol açmaktadır.

Yoksulluk sebebi ile sosyal yardım alan bireyler de kendilerini toplum içinde dışlanmış hissedebilmektedir. Yardım başvurusunda bulunan bireyin, çeşitli belgeler ile muhtaçlık durumunu ispat etmek zorunda olması ve yaşadığı alanın genellikle yardım veren kurum tarafından incelenmesi, aldığı yardımın çevresi tarafından görünür olmasına sebebiyet verebilmektedir. Yardım aldığı bilinir olan birey kendini eksik ve mahrum hissedebilmekte, bu da bireyi toplum tarafından dışlandığı düşüncesine sürükleyebilmektedir (Kutlu, 2015: 341-345).

Sosyal dışlanma ve sosyal yardıma muhtaçlık durumu yukarıda da ifade edildiği gibi birbiri ile doğrudan ilintilidir. Yoksulluğun sebep olduğu mağdurlukları gidermek amacı ile geliştirilip muhtaçlara sunulan sosyal yardım uygulamaları, bireyin sosyal çevresi içinden ayrışması şeklinde sonuçlar doğurabilmektedir. Bununla beraber sunulan sosyal yardımların muhtaçlık durumunu geçici olarak çözmesi veya azaltması ancak uzun vadede yoksulluğa çare olamaması toplum içindeki ayrışmayı derinleştirmektedir. Sosyal yardımların temeldeki amacı yoksulluğu kalıcı çözümler ile azaltmak ve toplumda herkes için fırsat eşitliği sunabilmek iken, uygulanan sosyal yardım politikaları ile yardıma bağımlı bir sınıfın meydana geldiği görülmektedir. Aldıkları yardımlar ile ekonomik sorunlarına kalıcı çözümler üretemeyen yoksul bireyler, toplumun geri kalanı ile kendileri arasında derin bir fark olduğunu gözlemlemekte ve dışlandığını düşünmektedir (Kutlu, 2015:341-345). Yaşadıkları mahalleden, kültürel özelliklerinden, giyim kuşam alışkanlıklarından veya ekonomik statülerinden dolayı toplumun diğer kesimi tarafından *yaftalanan* ve dışlanan birey, toplumundan daha da ayrışmakta ve marjinalleşmektedir (Wacquant, 2015: 38).

1.4.2. Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürü ilk olarak Oscar Lewis'in, Porto Rikolu ve Meksikalı aileler üzerine yaptığı antropolojik çalışmalarda kavramsal olarak kullanılmıştır. Lewis, yoksulluk kültürü kavramı ile anlatmak istediklerini "Beş Aile: Yoksulluk Kültüründeki Meksikalılar Üzerine Alan Çalışması", "Sanchez'in Çocukları" ve "İşte Hayat" adlı eserlerinde ele almıştır. Lewis'e göre dünya genelinde düşük gelir grubundaki "alt sınıf" lar, kendi kültürlerini oluşturmakta ve kuşaktan kuşağa bu yaşam alışkanlıklarını değiştirmeden devam ettirmektedir. Çoğunluğu yoksullardan oluşan alt sınıfın kendisine

ait bir alt kültür oluşturduğunu söyleyen Lewis, bu kültürün farklı bölgeler için de ortaklıklar gösterdiğini ifade etmektedir. Yoksulluk kültürünü benimseyen yoksulların kendi kültürel kodları, hâkim kültür ile olan ilişkilerini ve toplumun geri kalanı ile olan bağlarını belirlemektedir. Farklı bölgelerin yoksul mahallelerinde yaşayan ve orada kendi kültürlerini oluşturan grupların ortak davranışlar sergiledikleri görülebilmektedir. Örneğin evlilik türleri, yeme içme alışkanlıkları, tüketim alışkanlıkları, yaşadıkları ve gitmeyi tercih ettikleri mekân biçimleri bakımından benzerlik gösterdikleri gözlemlenmektedir (Lewis, 1959: 2).

Günlük hayatımızda birebir gözlem yoluyla veya medya aracılığı ile takip ettiğimiz haberlerde ekonomik seviyesi düşük mekanlar ile suç oranları arasında bağlantı olduğunu gözlemlemek mümkündür. Aile içi şiddet, kan davası gibi çeşitli suçlara bulaşan kimselerin, yaygın olarak sosyo ekonomik düzeyi düşük olan veya kültürel kodları bakımında hâkim kültürden ayrıştığı görülen grupların mensubu olduğu gözlemlenebilir.

Etnisite, ekonomik durum, eğitim, göç etmiş olma hali gibi sebepler ile toplumun genelinden ayrışarak kendi alt kültürünü oluşturan gruplar, zaman içinde bu kültürü benimseyip kuşaktan kuşağa aktararak özgün yoksulluk kültürlerini oluşturmaktadırlar. Yoksulluk kültürü içindeki grupların içe dönük bir yaşam benimsedikleri, genel olarak diğer grupları kendilerinde farklı gördükleri ve onlar gibi olamayacaklarını düşündükleri yapılan alan çalışmalarında görülmektedir. Bu bireylerin kendi kültürlerine sıkı sıkıya bağlı oldukları ve küçük bir kısım haricinde hallerinden memnun oldukları görülmektedir. Örneğin, görece alt kültür olarak görülen bir Roman vatandaş ile görüşüldüğünde en güzel eğlence geleneğinin kendi kültürlerine ait olduğunu düşünmesi kaçınılmaz olacaktır.

Kuşaktan kuşağa aktarılacak kadim bir gelenek haline gelen yoksulluk kültürü, alt kültür grubuna ait bireylerin davranış özelliklerini ve yaşam alışkanlıklarını kendilerinden sonra gelen akrabalarına ve tanışlarına da aktarmalarını sağlamaktadır. Değişmeyen alışkanlıkları, beraberinde kronikleşen sorunları da getirmektedir. Örneğin tüketim alışkanlıkları ekonomik sorunları, ekonomik sorunlar ise eğitimsizliği doğurmaktadır. Bunun düzenli tekrarı, işsizliğe ve yoksulluğa neden olarak kısır bir döngü oluşturmaktadır. Tüm sorunlu ve zorluk dolu yapısına rağmen yoksulluk kültürünü içselleştirmiş grupların, alışkanlıklarına karşı oldukça tutucu ve bağlı olduğu görülmektedir. Sosyal yardıma muhtaç olan bireylerin yaşam alanları yardım başvuruları sonucunda incelenmeye gidildiğinde, bu durum rahatlıkla görülmektedir.

Örneğin çadırda yaşayan bir Roman vatandaşın evine sosyal yardım amacı ile görüşmeye gidildiğinde, kendi gruplarını diğerlerinden ayrı tuttukları ve bu alışkanlıklarının değişmez olduğu ön kabulüne sahip oldukları görülmektedir. Yapılan görüşmede ne kadar muhtaç olduklarını anlatmakta, okuyamadıklarını, maddi sıkıntı içinde olduklarını ifade etmektedirler. Bireylere çocuklarını okutup okutmadıkları sorulduğunda gitmek istemediklerini, maddi durumlarından dolayı okutamadıklarını veya iş sebebi ile sık sık adres değiştirdikleri için çocuklarının okula devam edemediklerini ifade etmektedirler. Bu görüşmelerden de hareketle, ebeveynlerden çocuklara geçen ve kolay kolay

değişmeyen alışkanlıkların zamanla bahsi geçen kronik sorunları doğurarak grupların kendi yoksulluk kültürünü oluşturduğu söylenebilir.

1.4.3. Sınıfaltı Olma – Marjinalleşme

Sınıfaltı olma kavramının ilk kullanılış tarihi 19. yüzyıl İngiltere'sine kadar uzanmaktadır. O dönemde ahlaki açıdan ve soy açısından ötekileştirilen gruplar sınıfaltı olarak görülerek bir sınıfa dahil edilmemektedir (Erkilet, 2017:56). Sınıfaltı kavramını ilk kullananlardan birinin Marx olduğunu düşünenler Marx'ın anlatımlarına atıflarda bulunmaktadır. Marx'ın kendinden öncekiler gibi işçi sınıfını aşağılık bir grup olarak gördüğü ve edilgen yapılarından dolayı içinde bulundukları durumdan kendilerini sorumlu tuttuğu ifade edilmektedir (Morris, 2002:14-15).

19. yüzyıl boyunca 'sınıfaltı' gruplara karşı olan tutumun, dönemin sosyal yapısı ile örtüşecek biçimde sınıfsal bakış açısı ile soy üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Grupların kaderinin doğdukları yerden ve soylarından bağımsız değerlendirilmemesi, sürekli olarak yoksulluk içinde olan sınıfların oluşması ve bunun bir çıkış yolunun olamaması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarda ise bireyselci yaklaşımlarla, yoksulluk hallerinden bu kimselerin kendilerinin sorumlu olduğu, çalışmadıkları için veya yaşam alışkanlıklarından dolayı yoksulluk çektikleri savunularak hiçbir sosyal yardıma hakları olmadığı savunulmuştur (Morris, 2002: 27).

19. yüzyılın bu görüşleri, 20. yüzyılın ortalarında T.H. Marshall'ın 'toplumsal vatandaşlık' kavramsallaştırmasına kadar devam etmiştir. Marshall kanun önünde eşitlik, fırsat eşitliği, oy kullanma eşitliği gibi hakları tüm bireyler için savunurken kendinden önceki bakış açılarına tamamen ters bir tutum ortaya koymuştur. Nitekim 1906'da Beveridge, yoksulların ebeveyn olma hakkını dahi sorgulamıştır (Erkilet, 2017: 59).

20. yüzyıla gelindiğinde 'sınıfaltı' ifadesi kavramsal olarak kullanılmaya ve bireyleri yoksullaşarak 'sınıfaltı' olmaya iten sebepler ve durumlar üzerinde düşünölmeye başlanmıştır. Sınıfaltı teorisini geliştiren Auletta, bu grupların dört özellik üzerinden incelenebileceğini söylemiştir (Ricketts ve Sawhill, 1988: 317):

- Edilgen ve sürekli olarak yardım alan yoksullar
- Marjinal, suça bulaşmış ve saldırgan tutum içindeki gruplar
- Enformel yollarla para kazanan üçkağıtçılar
- Engelliler, bağımlılar ve çaresiz kadınlar

20. yüzyılda kavramsal olarak düşünölmeye başlanan 'sınıfaltı' ifadesine Auletta'nın kategorik yaklaşımı, başlangıçta bu konuyu sınıfsal ve soyluluk üzerinden okuyan kişilerce oldukça tepki çekmiştir. Örneğin Andrews, siyahların genetik özelliklerinden dolayı sınıfaltı ve bu sebeple de yoksulluğa mahkûm olduklarını savunmaya devam etmiştir (Andrew: 1999: 33).

Günümüze geldiğimizde ise sınıfaltı kavramı ve sorunları ile ilgili hala varoluşsal gerekçeleri öne süren kişiler olsa da, çoğunlukla düşünürlerin olayın sebep ve sonuçları üzerinde rasyonel çıkarımlar yapmaya çalıştığı söylenebilir. 'Sınıfaltı' grupların kent

hayatına ve sosyal çevreye karşı durdukları konum ve mevcut sorunların nasıl düzeltileceği ile izlenecek sosyal politikaların yol haritaları, sosyal bilim çalışmalarının ana konularından biri olmaya devam etmektedir.

Sınıfaltı olma kavramı Wacquant'ın Kent Paryaları kitabında, kent kenarlarında yaşayan, etnik olarak veya kültürel olarak yerleşik kentlilerden ayrı düşen gruplar olarak tanımlanmaktadır (2015: 254). Sınıfaltı olarak tanımlanan grupların, kentin kenar mahallelerine çeşitli sebeplerle hapsolması böylece daha içe kapanık ve tutucu bir kültürü benimsemesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu grupların, sürekli olarak aynı mekanlarda iç içe yaşama durumları kendi düzenlerini ve kurallarını üretmelerini sağlamıştır. Sonuç olarak kentten ayrışarak değişime kapalı, özgün kurallar ile şekillendirdikleri sistemleri ile bir yoksulluk kültürü meydana getirmektedirler.

Sınıfaltı olmada ve buna bağlı olarak yoksulluk kültürünü benimseyerek marjinal grupların oluşmasında, sosyal dışlanmanın önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Kentin yerlileri tarafından dışlanan veya dışlandığını düşünen grupların içe kapanık bir yapıda kendi değerlerine sıkı sıkıya sarılması, saha çalışmalarında sıkça gözlemlenmektedir. Bu grupların büyük çoğunluğunun ekonomik olarak sıkıntı çektiği ve yoksulluk içinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın inceleme sahasında yapılan görüşmelerde bireylerin genelinen düzensiz işlerde çalıştığı, mevsimlik göçlerle iş imkânı olan yerlere taşındıkları, yarı yıllığına fabrika işlerinde çalıştıkları ve çoğunun sosyal güvencesinin olmadığı öğrenilmiştir. Düzensiz işler ve iş emeğini karşılamayan, bireyleri çalışsa da sosyal yardıma muhtaç bırakan ödemeler, maddi sıkıntıları sürekli hale getirmektedir. Ekonomik sıkıntılar bireyleri farklı arayışlara sokmakta ve bununla bağlantılı olarak 'sınıfaltı' grupların yaşadığı bölgelerde suç oranlarının arttığı görülmektedir.

Wacquant'a göre de; enformel yollarla maddi sıkıntılarını çözüm arayan bireylerin yaşadıkları bölgelerde suç oranlarının yüksek olması sebebiyle bu kimseler, kentin diğer kısımları ile daha net ayrışarak marjinalleşmektedir (2015: 260-261). Kenar mahallelere sıkışmış 'sınıfaltı' grupların ekonomik koşullarının değişmediği ve çalıştıkları işlerin kalkınmalarına ve yoksulluk halinden kurtulmalarına fayda sağlamadığı görülmektedir. Ülke ekonomisinin düzelmesi ve işçi alımlarının artması halinde bile 'sınıfaltı' grupların yaşadığı yerlerde yaşam standartlarında ciddi bir değişim olmadığı ancak ekonominin kötüye gitmesin durumunda en fazla bu bölgelerin etkilendiği görülmektedir (Wilson 1996; Kesteloot 2000). Ekonomik koşulların iyiye gitmesi halinde bile bundan yararlanmak için diğer kesimlerden kendilerine sıra gelmesini bekleyen 'sınıfaltı' yoksul grupların umutsuzluğa düşerek yasadışı yollara başvurusu ve marjinalleşmesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

'Sınıfaltı' grupların ekonomik olarak iyileşememesi o bölgelerde yaşayan bireylerde umutsuzluk ve çaresizliğe sebep olmaktadır. Ekonomik olarak kalkınamayan gruplar kenar mahallelerde yaşamak zorunda kalmakta ancak durumlarından memnun olmadıkları için yaşadıkları mekanlardan kurtulma arayışına girmektedir (Wacquant, 2015:168-269). Sosyal alanlarından ve yaşadıkları mekândan yabancılaşarak yeni yollara başvurmakta ve bir çıkış yolu aramaktadırlar.

1.4.4. Çaresizlik-Umutsuzluk

Sürekli yoksulluk içinde yaşamına devam eden veya yoksul bir yaşamın içinde doğup o şekilde yaşamak zorunda kalan birey, çeşitli yöntemlerle bu olumsuz şartlara tepkisini ortaya koyar. Bu tepki bazen suç işlemek, bazen içe kapanık yaşamak, bazen Wacquant'ın tabiri ile 'ileri marjinal' çıkışlarda bulunmak, bazen ise derin bir umutsuzluk çaresizlik içinde hissetmek şeklinde görülebilmektedir.

Umutsuzluk; geleceğe ilişkin negatif beklenti, bir başka deyişle kötümserlik olarak tanımlanmaktadır (Kashani, Stoyls, Dandoy, Viadya ve Reid, 1991). Gelecek ile ilgili olumlu düşünceler beslemeyen, yaşam standartlarını iyileştirmek için bir istek duymayan bireylerin umutsuzluk hissi ile beraber kendilerini çaresiz hissettikleri ve bir çıkış görmedikleri söylenebilir. Çaresizlik; bireyin edilgen olma, eyleme geçememe ve yaşamını kontrol edememe duygusu, uğradığı başarısızlıklar ve travmatik olaylar sonucunda geliştirdiği davranış olarak tanımlanmaktadır (Panzarella, Alloy ve Whitehouse, 2006).

Sanayileşme ile beraber ekonomiye kapitalist düzenin hâkim olması, toplumlarda zengin ve yoksul ayrımını daha görünür ve keskin bir hale getirmiştir. Ekonominin gelişmesi ile beraber iş imkanlarının artması, olumlu bir gelişme gibi gözükse de nüfuslarındaki artış sebebiyle yoksul bireylerin ucuz iş gücüne dönüşmeleri ile sonuçlanmıştır. Ucuz ve düzensiz işlerde sosyal güvencesi olmadan temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaya mecbur bırakılan yoksul bireyler, daha iyi bir yaşam için kaçış yolu bulamamaktadır (Wacquant: 262-263).

Kapitalist düzende büyük çoğunluğu açlık sınırının altında veya açlık sınırında güvencesiz ve geçici işlerde çalışan yoksul işçilerin, çalıştıkları işlere ve ürettikleri şeylere aidiyet duymaması görülen bir sonuçtur. Yaptığı işten memnun olmayan, emeğinin karşılığını almadığını düşünen ve kazancı ile hayatına istediği gibi yön veremeyen yoksul bireyler, çaresizlik ve umutsuzluk içinde yaşamaya devam etmektedirler.

1.4.5. Yabancılaşma

Sosyal dışlanmaya ve yaftalanmaya uğrayan alt sınıf olarak görülen kent kenarlarında ve gecekondularda yaşayan yoksul bireyler; dışarıdan müdahaleler ve kentin biçim değiştirmesi ile yaşam alanlarına yabancılaşmaya başlamıştır. Kendilerini ait hissettikleri mekân ve ona bağlı olarak oluşturdukları yoksulluk kültürlerinin ve yaşam alanlarının değiştirilip dönüştürülmesi; yaşadıkları yerden koparak yabancılaşmalarına sebep olmaktadır (Harvey, 1989).

Modern kentlerin oluşumu ile beraber iş olanakları, iş gücüne duyulan gereksinim ve dolayısıyla kent nüfusu artmış, bu da yeni konut alanlarına ihtiyacı doğurmuştur. Kentlere yapılan göçle beraber kent çeperlerinde ve gecekondularda yaşayan, çoğunluğunu yoksulların oluşturduğu grupların yaşam alanları da dışarıdan müdahaleye açık hale gelmiştir. Az mekânda daha fazla bireyin yaşamasını amaçlayan yapılar inşa edilmesi hedeflenerek, kentin silueti değiştirilmeye başlanmıştır. Gecekondu mahallelerinde

görülen tek katlı müstakil evlerin form değiştirerek yüksek katlı binalara dönüştüğü görülmektedir.

Sosyal yardım amaçlı sunulan toplu konut projelerinin yoksul bireylerin yaşam alışkanlıklarını radikal bir şekilde değiştirerek, aidiyet duygularını yitirmelerine ve kendilerini yabancı hissetmelerine sebep olduğu söylenebilmektedir. Türkiye’de de örnekleri olan toplu konut projelerinin, birçok aileyi ev sahibi yaptığı ancak beraberinde çeşitli sorunları da getirdiği medyadan takip edilebilmektedir. Müstakil evlerde ve büyük çoğunluğu tanınmış olan mahallelerde yaşanan yoksullar, bina projeleri ile apartman kültürüne adapte olmaya çalışmaktadır. Bu kimselerin kendi kültürlerini ve yaşam alışkanlıklarını apartman dairelerinde sürdürmeye çalışmaları, kentteki hâkim kültüre aykırı durumları oluşturabilmektedir (Gazi, Duvar, 23.09.2018).

Bununla beraber Kocaeli’de toplu konutlarda yapılan saha çalışmasında sitenin yeşil alanlarında büyük baş hayvan bakıldığı, tavuk kümeslerinin kurulduğu ve apartman boşluklarının halı yıkamak için kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu gözlemler ışığında daha iyi koşullarda barınma ve ev sahibi olma umudu ile toplu konutlara yerleşen ancak yaşam alışkanlıklarını değiştiremediği için içinde bulunduğu mekâna yabancılaşan bir kültür olduğu görülmektedir. (TOKİ Haberleri, Özgür Kocaeli, 12.07.2019)

Kent hayatında yoksulluğun beraberinde getirdiği olumsuzluklardan; kendi yaşam alanına ve kültürüne bağlanarak, değerlerini koruyarak ve içe dönük bir yapıyı benimseyerek korunmaya çalışan yoksulların, mekânsal yenilenme ile değişik bir kültürel dönüşüme girdiği ve sonuç olarak büyük kısmının içinde bulunduğu mekâna yabancılaştığı söylenebilir.

1.4.6. İzolasyon-Gecekondulaşma

Gecekondu, imar ve belediye yasalarına/kurallarına aykırı olarak, kentlere göç eden kırsal/kentsel nüfusun kendilerine ait olmayan topraklar üzerinde, kısa zamanda, kaçak olarak yaptığı sağlık ve barınma koşullarına uygun olmayan konutlardır (Çakır, 2011: 213). Buradan hareketle gecekonduların ve gecekondu mahallelerinin özellikleri şöyle sıralanabilir (Çakır, 2007: 25):

- Yasa dışı yapılmaları
- Devlet hazinesine veya başka birinin arsasının üzerine yapılması
- Gizlice yapılması ve yapının koşullarının sağlıksız olması
- Ruhsatsız oluşları

Genellikle kontrolsüz göçün sonucu olarak görülen gecekondulaşma, beraberinde çeşitli sorunları da getirmiştir. Gecekondu kavramı Türkçede kullanılan bir kavram olsa da anlam bakımında kent kenarı, getto, periferi kavramları ile benzer kavramları karşılamaktadır. Yoksul kimselerin yoksullukları sebebi ile daha ucuz kirali veya kira ödemediye yaşayabilecekleri mekanları tercih etmeleri veya zorunda olmaları durumu, kentlerde gecekondu ve benzeri şekilde adlandırılan yerleşim mekânlarını meydana getirmiştir.

Türkçe kullanımı ile gecekondualarda yaşayan ve büyük çoğunluğu yoksul olan bireylerin, yaşadıkları mekanla bağlantılı olarak yaşam alışkanlıkları ve toplu yaşama sistemi oluşturdıkları saha çalışmalarında gözlemlenmiştir. Aynı gecekonduada yaşayan grupların kendi içlerinde bir sistem kurarak yerleşim düzenini ona göre ayarladıkları, görece ekonomik durumu daha iyi olanların mahallenin belirli yerlerinde yaşadığı görülmüştür. Kocaeli'nin Kandıra ilçesine Roman vatandaşların yaşadığı mahallere sosyal çalışma amaçlı gidildiğinde; mahallenin belirli yerlerinde çadırlarda ve barakalarda, belirli yerlerinde derme çatma evlerde, az bir kısmında da iki üç katlı betonarme yapılarda yaşanıldığı gözlemlenmiştir.

Kendi içlerinde de sınıflı bir yapıya sahip olmalarına rağmen gecekondu mahallesinde yaşayan bireylerin, kent merkezi ile mecburi iş ilişkisi dışında güçlü bir bağının olmadığı söylenebilir. Kendilerini dışlanmış ve farklı hisseden 'sınıfaltı' grupların, içe dönük yapıları sebebi ile kendi sosyal ortamlarında vakit geçirmeyi ve kendi içlerinde sosyalleşmeyi tercih ettikleri görülmüştür. İçe dönük yapıları, gecekondualarda yaşayan bireyleri sosyal izolasyona uğratarak daha da yalnızlaşmalarına ve kenardalık hissine kapılmalarına sebep olmaktadır.

Sosyal izolasyon kavramı, bireylerin diğer bireylerle ilişki kurmaması veya kuramaması anlamında kullanılmaktadır (De Jong vd., 2006: 486). Sosyal izolasyona maruz kalan bireylerin çaresiz ve kimsesiz hissettiği, sesini kimsenin duymadığını düşünerek görünmez olduğunu varsaydığı gözlemlenmektedir (Samuel, 2014: 3).

Sosyal izolasyon kavramı; çoğunluğu yoksullardan oluşan bir grubun yaygın kültürden izole olma durumu olarak düşünüldüğünde, bireylerin ekonomik statüsü, etnik kimliği, dış görünüşü gibi ayırıştırıcı özellikleri sebebi ile diğer bireyler tarafından farklı görülmesi ve sosyal dışlanmaya maruz kalma durumu olarak değerlendirilebilir.

Sosyal izolasyon durumu, sosyal politika hedefleri ile üç noktada ilgilidir (Hortulas vd., 2006):

- Zorlukların üstesinde gelebilme becerisi
- İçinde yaşadığı sosyal çevreye katılım sağlaması
- Sosyal çevresine bağlılık hissetmesi

Sosyal politika bakımında izolasyona uğraması muhtemel bireylerin; yoksulluk içinde, yardıma muhtaç ve yaşadığı sosyal çevre ile sağlıklı bağlar kuramayan bireyler olduğu görülmektedir. Genellikle ekonomik yoksunluk sebebi ile sosyal yardımlara ihtiyaç duyan ve zamanla yardımlar ile bağımlılık ilişkisi kuran bireylerin, kendi sorunlarını tek başlarına çözemediği söylenebilir. Sürekli bir yardıma muhtaçlık durumu, bireyi toplum içinde farklılaşmaya ve yalnızlığa iterken beraberinde sosyal çevresine olan aidiyetini de köreltmektedir.

Gecekondualarda izole biçimde yaşayan yoksul bireyler, sosyal yardımlara bağımlı olma ve kendilerine yetememe durumları sonucunda toplumda etkin bir varlık gösterememektir. İçinde bulundukları çaresizlik halinin bireyleri, sorunlar için bir çaba sarf etmekten alı koyduğu gözlemlenmiştir. Toplumda sözü geçer bir pozisyona

ulaşamayan, sürekli olarak geçim mücadelesi içinde olan yoksul bireyler bu çaresizlik içinde farklı marjinal yollara yönelmektedir. Eēitim seviyesi düşük, yoksulluk oranları yüksek olan gecekondlu mahallelerinde yaşayan gruplar arasında suç oranlarının yükselmesi kaçınılmaz bir son olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.7. Kriminalleşme

Bir alanda suç oranının artış göstermesi ve bölgenin kriminalleşmesi bireyleri suça iten sebepler üzerinde uzun çalışmalar gerektiren bir konudur. Suç oranlarının en çok hangi bölgelerde yoēunluk gsterdiēi, ne türde ve hangi sebeple suç iřlendiēi, suç işleme alışkanlıēının nasıl kazanıldıēı, çeşitli teoriler ve görüşlerle anlaşılmaya çalışılmıştır. Kızmaz'a göre suç kavramı, sebepleri ve sonuçları bakımından birden fazla parametreyi içinde (suç türleri, yoksulluk eēitimsizlik suç ilişkisi, suça iten sebepler, cinsiyet, yaşanılan mekân vb.) barındırdıēı için tek bir teori ile açıklanması mümkün deēildir (2005:150).

Suça teorik çerçevede bakıldıēında, fonksiyonalist kuramcıların bakış açısı incelenmelidir. Bu dşnrlere, toplumdaki her birimin bir amaca hizmet ettiēi ve bir bütünü oluřturduēu düşüncesinden hareketle toplumsal düzenin saēlandıēını savunmaktadır. Btn bozan ve toplumsal huzur için görevini yerine getirmeyen grupların, sosyal baskı veya kontrol ile etkisiz hale getirileceēini savunurlar (Kızılçelik, 1992: 66). Toplumda dışlanan, yaftalanan ve kenar mahallelere sıkışmak zorunda kalan alt sınıfların; toplumun bir çeşit yaptırımına maruz kaldıēı ve genele uyum saēlamadıēı sürece bu durumun devam edeceēi söylenbilir.

Durkheim'e göre suçun oluşma sebebi toplumun ortak mutabakatlara varmamış olmasıdır. Toplumda herkesin belirli görevleri üstlenmesi ve ortak kurallara tabi olması; suç ortaya çıkma durumunda gereken tepkinin verilmesi ve toplumsal dinamiklerin kontrol altında tutulması açısından tampon oluşturmaktadır. Bir nevi suç kavramı toplumun daha sıkı kenetlenmesi ve ortak deēerleri etrafında toplanması için itici bir g taşımaktadır (Kızmaz, 2002: 47).

Metron gerilim teorisine göre, toplumsal yapıda bireyler iyiye, güzele ve zenginliēe karşı istek duymakta ancak bunlara ulaşmaları belirli kurallar ile engellenmekte veya kontrol edilmektedir. Bununla beraber özellikle ekonomik kaynaklara ulaşımın belirli kesimler için mümkün olmasının, toplumda suça eēilimi arttırdıēı söylenbilir (Sokullu Akıncı, 1994: 178). Sosyal organizasyonluk teorisi ise, toplumdaki heterojen yapı, çöküntü bölgelerinin oluşması, kentleşme gibi deēiřimlerin suç oranlarını arttıracāını ifade etmektedir. Bu görüşten hareketle bir toplumun veya bireyin suç ile ilişkisi, suça bakışı ve iřlediēi suların sebepleri incelenirken mutlaka içinde yařadıēı, doēup bydē vre de incelenmelidir (Dönmezer, 1994: 18).

Sınıfaltı gruplar üzerine geliştirilen teorilere gelinecek olursa, ayrırcı fırsatlar teorisine göre sınıf atlama gayretinde olan bireyler koşullarını daha iyiye taşıyabilmek için meşru veya gayri meşru her türlü yöntemi deneyebilmektedir (İçli, 2003: 533). Bu durumda doēal bir sonuç olarak toplumdaki suç oranını arttırmaktadır. Bazı sınıfaltı teorilerine göre ise alt-kültüre mensup bireyler, sahip oldukları kültürel kodlardan dolayı suça

bulaşmaktadırlar (“Suç ve Suçlu Profili”, 2002: 187). Bu görüşün, suçu sadece bir gruba atfeden bir bakış açısını benimsediği düşünülmektedir. İçine doğulan kültürü sorunlu bulmasından kaynaklı olarak o kültüre mensup bireylerin, suçlu olacağı veya suça bulaşmasının normal olduğu görüşünün dışlayıcı ve yaftalayıcı olduğu söylenebilir.

Sınıfsal grupların suça bulaşmaları ve suç oranları üzerine geliştirilen teorilerden biri olan yaftalanma/damgalanma kuramına göre, bir defa suça bulaşmış birisinin toplum tarafından suçlu olarak yaftalanması onu tekrardan suç işlemeye itmektedir (Demirbaş, 2001: 136). Sabıkası olan bireylerin iş bulmakta çektiği zorluklar, bu teori kapsamında verilebilecek örneklerdendir. Bir defa işlediği bir suçtan dolayı damgalanan ve sonrasında kanunlara uygun bir iş bulmak istese bile bulamayan bireylerin, kanun dışı yollarla ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması ve yeniden suça bulaşması olasıdır.

İçinde bulunulan topluma göre suça bulaşma oranı üzerine çalışan sosyal öğrenme teorisine göre; aile yapısı, çevre, kitle iletişim araçları gibi unsurlar bireyin suça bulaşma riskini artırmaktadır (İçli, 1998: 99). Kişinin içine doğduğu ortamın karakteri üzerindeki etkisi, birçok perspektifte kabul görmüştür. Kültürel kodlar ile benimsenen “doğru” ve “yanlış” algısal değerleri, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Ortak bir değer yargısına sahip olunmadığı veya kanunlar çerçevesinde hareket edilmediğinde, suç kavramında görece bir artış olduğu ve önlenmesinin güçleştiği söylenebilir. Toplumsal olarak mutabakata varılmış kuralların, içinde yaşadığı toplumun kültürüne aidiyet hissedenden bağlı bireyler üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Toplum ile bağları zayıf, kenar mahallelerde yaşayan, kendi alt kültürünü oluşturmuş, dışlanmış hissedenden birey veya grupların genel kuralları kabul etmeyip görece suça bulaşmaları beklenmektedir (İçli, 1998: 111).

Görüldüğü üzere suç kavramını pek çok teori üzerinden ele almak mümkündür. Suç ve bunun getirisi olarak toplumların kriminalleşmesini, birçok parametre üzerinden değerlendirmek gerekmektedir. Özellikle ‘sınıfsal’ gruplarda ekonomik yoksunluğun getirisi olarak suça bulaşma ve o grupların kriminalleşmesi kısır bir döngü haline gelmektedir. Genellikle ekonomik sıkıntılar sebebiyle suça bulaşan bireyler sonrasında düzenli iş bulamamakta ve tekrardan suça bulaşmakta bunun sonucu olarak da içinde yaşadıkları grup kriminal bir yapıya dönüşmektedir.

Kriminalleşen toplumlarda yüksek suç oranı ve ekonomik yoksunluk beraberinde sosyal yardıma olan ihtiyacı getirmektedir. İçinde bulundukları kısır döngüden dolayı düzenli ve iyi gelirli iş bulamama durumu, sosyal yardıma sürekli bir ihtiyaç halini doğurmaktadır. Sürekli sosyal yardım alan grupların buna bağımlı oldukları, daha iyi koşullar için arayışa girmeyi bıraktıkları ve sosyal yardımı bir çeşit geçim yolu olarak gördükleri söylenebilir.

1.4.8. Bağımlılık

Sanayileşmenin başladığı tarihlerden itibaren daha iyi ekonomik koşullar beklentisi ile kente göç artmıştır. Kırdan gelen ve büyük çoğunluğu vasıfsız işçi olarak görülen bireylerin, kentlerde düşük ücretler karşılığında sosyal güvencesiz işlerde çalışması kapitalist sistemin kaçınılmaz bir sonu olarak görülebilir. Kırdan kente göç eden grupların içinde yarı göçebe yaşam biçimini benimseyen veya kültürel olarak gündelik işleri tercih

eden grupların da ilerleyen teknoloji ile beraber aynı sorunları yaşadığı söylenebilir. Kent hayatına adapte olmaya çalışırken aynı zamanda ekonomik sıkıntılar çeken grupların, zamanla ketin dışına itilerek kenar mahallelerde yaşama durumunda kaldığı görülmektedir. Bir başka deyişle gecekondu mahallelerinde görece daha ucuz kiralarda yaşayan yoksullar kentin sınıfıaltı grubunu oluşturmaktadır.

Buralarda yaşayan ve kentten izole bir durumda olan grupların sosyal yardım ağıları yetersiz ve düzensizdir. Göç ettikleri için aile ve akraba bağları sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu sebeple gecekondu mahallelerinde yaşayan gruplar için sosyal yardım kaçınılmaz bir sondur (Bora, 2007: 106; Şen, 2007: 278). Kentte ucuz işgücü olarak çalışmaya devam eden yardıma muhtaç gruplar, ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için sürekli olarak sosyal yardım almakta ve gelirlerindeki açığı bu şekilde kapatmaya çalışmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında sosyal yardım politikalarının, emeğin karşılığı olan ücreti ödemeyen sistemin açığını bir nebze de olsa kapatmak ve işleyişin devamlılığını sağlamak amacıyla yürütüldüğü söylenebilir (Kutlu, 2015: 396-397).

Yapılan sosyal yardımların kontrolsüz, plansız ve parçalı yapılması; kalıcı ve etkili çözümleri engellemektedir. Özellikle yerel yönetimlerce uygulanan sosyal yardım hizmetleri, bölgeden bölgeye değişiklik göstermesi ve koordinasyondan yoksun olması sebebiyle kalıcılıktan oldukça uzaktır (Kesgin, 2008). Bu bağlamda yapılan sosyal yardım uygulamalarının çıkar ilişkisi içinde olduğu ve kısa vadeli çözümler ürettiği görülmektedir (Öztürk ve Gül, 2012: 386).

Sosyal yardımın yoksulluğu bitirmediği gibi daha da arttırdığı söylenebilir. Yoksul bireylerin, içinde bulundukları ekonomik durumdan çıkabilmeleri için iyi koşullara sahip işlerde çalışmaları gerekmektedir. Ancak mevcut ekonomik sistem içinde bu imkân sağlanamamaktadır. Bu sebeple sosyal yardımlar sürekli bir yardıma muhtaçlık durumunu doğurarak, piyasadaki ucuz iş gücünü besleyen bir rol üstlenmektedir (Urhan, 2018:190).

Türkiye özelinde düşünüldüğünde, sosyal yardım uygulamalarının sistemsiz ve bölgesel dinamiklere bağlı olarak değişkenlik göstermesinin, sosyal yardımlarla geçinme dolayısı ile sosyal yardıma bağımlı hale gelme durumunu yarattığı söylenebilir.

BÖLÜM: 2

ROMANLAR VE SOSYAL YARDIM

2.1. Roman Kavramı

Roman kavramını değerlendirirken aynı grup için yaygın olarak kullanılan Çingene kavramı ile beraber ele almak doğru olacaktır. Çingene kavramı halk arasında oldukça yaygın olarak kullanılmakta ancak olumsuz çağrışımlar yapması ve sosyal dışlayıcılık içermesi bakımından Roman kavramının daha ılımlı olduğu düşünülmektedir. Kolukırık'a göre (2012) gruba kendi tercihlerine göre Roman ve Çingene denmelidir. Türk toplumunda Çingene kavramı oldukça eskilere dayanmaktadır. Selçuklu'dan itibaren Çingenelerle beraber yaşanmıştır. Osmanlı'da ise Kanuni Sultan Süleyman döneminde ordu hizmetinde de bulmuş olan Çingene sancağı vardır (Gökbilgin, 1977: 423).

Türk toplumu ile temasa geçmelerinden itibaren tüm dünyada da olduğu gibi farklı isimlerle anılmışlardır. Ancak her toplum içinde ve her zamanda kendi kültürlerini ve farklarını ortaya koyarak bir kimlik mücadelesi vermişlerdir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan Rom, Roma ve Roman kavramları haricinde diğer adlandırmalar dışlayıcı ve küçük görücü çağrışımlar yapmaktadır (Kolukırık, 2008: 147).

Özkan'a göre Çingene kelimesi ilk olarak Türkçede kullanılmıştır ve 'Çengi' kelimesinde gelmektedir. Çengi kelimesi ise oyun, dans, eğlence anlamlarında kullanılmakta ve kültürel olarak bu grubun özelliğini yansıtmaktadır. Romanların dilinde Çingene kelimesinin olmaması dikkat çekicidir. Çoğu dünya dillerinde fonetik olarak Çingene ve benzeri kavramlar kullanılsa da, Romanların kendi dilinde bunun karşılığı olmaması kendilerini böyle ifade etmemelerinden kaynaklanmaktadır. Ana dillerinde geçen şekliyle kendilerini Roman olarak ifade etmektedirler (Özkan, 2000: 4-9).

1971 yılında Birinci Dünya Roman Kongresi ilk defa Londra'da toplanmış ve Çingenelerin ortak bir kavram ile anılması için çalışma yapılmıştır. Kongre sonucunda "Roma" kavramında karar kılınmıştır. Bu kavram kendi dillerinde 'insan, kişi' anlamına gelmektedir (Yağıldere 2011: 20). Günümüzde 'Roma', 'Roman' kavramına evrilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında 'Roman' kavramının, grubun bilinçli tercihi olduğu ve dillerinde de bu şekilde kullanıldığı görülmektedir. Roman haricindeki kullanımların genel olarak küçümseyici ve dışlayıcı anlamlarda kullanılması sebebi ile bu çalışmada Roman kavramı kullanılmaktadır.

2.2. Dünyada Romanlar

Romanlar, Hindistan'dan dünyaya dağılmıştır. Avrupa'ya göç eden Romanların, buraya ne zaman geldiği net olarak bilinmemekle beraber, 10-15. yüzyıllar arasında olduğu düşünülmektedir. Batıya doğru ilerleyen gruplar, Anadolu üzerinden Balkanlara ve Avrupa'nın içlerine kadar yerleşmiştir. Amerika'ya göçlerinin ise 19. yüzyılda olduğu bilinmektedir. Başlangıçta göç ettikleri yerlerde iyi şekilde karşılanan Roman grupları; zamanla büyücülük, casusluk gibi suçlarla itham edilmiş ve çeşitli zulümlere maruz

kalmıştır. Hatta 16. yüzyılda bazı Avrupa ülkeleri, Romanların görüldükleri yerde öldürülmesi konusunda kanun çıkarmıştır (Yağlıdere, 2007: 4-5).

Osmanlı devletinde ise çok uluslu bir yapı olması ve grupların etnik kimlikten çok dinine göre sınıflandırılıyor olması, Roman grupların kimliği ile ilgili bilgiye erişimi zorlaştırmaktadır (Eryılmaz, 1992: 11-13). Müslüman olan ve olmayan Romanlar şeklinde sınıflandırılmışlardır. Bu sebeple daha iyi koşullara sahip olmak için çoğunluğu Müslüman olmayı tercih etmiştir. (Yağlıdere, 2007: 9) .

Osmanlı devletinde vergilerini veren, düzenli işlerde çalışan vatandaşlar olarak yaşamlarına devam etmişlerdir. Toplumun geneline adapte oldukları ve adlarına Çingene Sancağı kurulduğu bilinmektedir. Ordu hizmetlerinde bulunmaları grup açısından toplumsal statülerini olumlu yönde etkilemiştir. Devlet yapısı içinde iyi konumda olmalarına rağmen yarı göçebe kültürlerini ve geleneklerini koruyarak devam ettirmişlerdir (Marushiakova, 2001: 44).

Romanların Osmanlı devletinde, özgün kültürlerini görece daha rahat sürdürdükleri söylenebilir. Ancak bu kültürü devam ettirmenin ve tam manasıyla yerli olmamanın neticelerine de katlanmışlardır. Kültürel özelliklerinden kaynaklanan ancak toplumun genelinin ahlakını bozduğu düşünülen davranışları sebebi ile çeşitli cezalara çarptırılmışlardır (Altınöz, 1995). Bu durum Romanların sürekli olarak göç halinde olmasının hem sebebi hem sonucu olarak değerlendirilebilir.

2.2.1. Tarih ve Kökenleri

Tarihsel açıdan bakıldığında Roman gruplar 9. yüzyıldan itibaren Hindistan'dan dünyaya yayılmaya başlamıştır. Kıtık, kuraklık savaş gibi sebeplerle yaşadıkları yeri terk eden Romanlar İran'a oradan da bir kısmı Rusya'ya yerleşmiştir (Lewy, 1999; Fraser, 1992). Anadolu üzerinden ikiye ayrılarak göç ile dağılanlardan bir grup, Bizans döneminde İstanbul'a gelerek oradan Avrupa'ya yayılmışlardır (Marushiakova, 2001). Diğer bir grubu ise Güneydoğu Anadolu'dan hareketle Mısır'a ulaşarak, oradan İspanya üzerinden Avrupa'ya dağılmıştır. Romanların dünyaya dağılışında Türkiye, geçiş yolu vazifesi görmüştür. Bu da ülkedeki Roman nüfusunu açıklar niteliktedir (Kolukırık, 2008: 146).

Günümüzde dünyada 50 civarında ülkede 12 milyonun üzerinde Roman yaşadığı bilinmektedir (Kolukırık, 2008: 146). Nüfusları ile ilgili net bir sayı vermek göçebe yaşam biçimlerinden dolayı zordur. Ayrıca Türkiye'deki sayıları da, ırka göre bir nüfus sayımı yapılmaması dolayısıyla net olarak bilinmemektedir. Ancak bugün ülkede 4 milyon civarında Roman vatandaş yaşadığı tahmin edilmektedir (Edirne'de 42 Roman derneği mevcuttur. ETV. 30.07.2017).

Hindistan'dan ayrıldıktan sonra Anadolu'nun, Romanlar için bir durak ve yerleşim yeri görevi gördüğü söylenebilir. Romanlar kendi içlerinde gruplar şeklinde ayrışmaktadır. Bunlar; Rom, Dom ve Lom grupları olarak ifade edilmektedir. Türkiye'de yaşayan Romanların çoğunun Rom grupları olduğu bilinmektedir. Rom gruplar, Türkiye'de 'esmer vatandaş' veya Roman olarak ifade edilmekte ve yoğunluklu olarak Batı bölgelerde yaşamaktadır. Doğu Karadeniz'de ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise Lom ve Dom gruplarının yoğun olduğu bilinmektedir ancak net sayıları ve özellikleri,

yeterli çalışma olmaması bakımından bilinmemektedir. Büyük çoğunluğu göçebe yaşam biçimini benimsemiş olsa da tüm gruplar için göçebe denmesi doğru olmayacaktır. Dünyada ve Türkiye’de kimliklerini ve kültürel kodlarını muhafaza ederek, sürekli bir varoluş mücadelesi verdikleri ve bu sebepler birçok zorlukla mücadele ettikleri görülmektedir. Genele göre farklılıkları sebebi ile çoğu toplumda dışlanan ve ötekileştirilen olmuşlar, Roma ve Roman kavramları haricinde Çingene gibi adlandırmalarla hakaret ve aşağılanmalara maruz kalmışlardır (Kolukırık 2008: 146).

Anadolu üzerinden Avrupa’ya göç ettikleri sıralarda, Türk ajanı olarak suçlanmış ve birçok eziyete uğramışlardır (Hancock, 2002). Gittikleri yerlerde karşılaştıkları zorluklarında etkisi ile çoğu zaman göç etmek zorunda kalan Roman gruplar, her yerde kendi kültürlerini bırakmayarak yaşama gayreti göstermiştir. Yaşadıkları bölgenin dilini, dinini ve alışkanlıklarını kabul edip uyum sağlamakla beraber, kendi kültürlerini de korumaya devam etmişlerdir (Asseo, 2004: 14). Bu bakımdan yaşadıkları her yerde farklarını ortaya koymayı ve bunun getirileri ile mücadele etmeyi başarmışlardır.

2.2.2. Aile Yapıları

Aile bir toplumun en önemli birimini oluşturmaktadır. Bir toplulukla ilgili sosyal çalışma yapıldığında aile yapılarının incelenmesi, genel özellikler bakımın önemli bilgiler vermektedir. Weber’in aile ile ilgili görüşüne göre; bir ailenin kültürel özellikleri ve yapısı, içinde bulunduğu toplumun kültürel kodları ile ilgili önemli benzerlikler sunmakta ve toplumu tanımamıza yardımcı olmaktadır. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri varlığı bilinen aile kurumu, toplumu en önemli parçasını oluşturmaktadır. Aile kurumu ile toplumların kültürlerini inşa ettikleri ve nesilden nesile aktardıkları görülmektedir (Coşkun, 1998: 34-35).

Aile kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu görüşlerden biri ailenin anne, baba ve çocuklardan oluşan topluluk olduğu şeklinde iken; bir diğeri ise aynı evi paylaşan anne, baba ve evlenen çocuklarından oluşan topluluktur (Yağlıdere, 2007: 22). Aile kavramı üzerinde yapılan çalışmalara göre aile; insanların biyolojik devamlılığını sağlayan, kültürel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, psikolojik, biyolojik ve toplumsal yönleri olan bir kurumdur (Doğan, 1996: 34-35). Aile kurumunun insanlık tarihi boyunca çeşitli formlar şeklinde olduğu düşünülmektedir. Kültürel bakımdan en rahat olduğu düşünülen toplumlarda bile bir şekilde aile bağının olduğu ve toplumsal açıdan belirleyici bir etkisinin olduğu görülmektedir (Dönmezer, 1999: 195).

Aile kavramı tarihine ve karmaşıklığına bakılarak kolay anlaşılacak bir olgu değildir. Kültürlere ve toplumlara göre çeşitli aile yapıları olduğu bilinmektedir. Bunlardan bazıları, geniş aile, çekirdek aile, kök aile, anaerkil aile, ataerkil aile şeklindedir. Roman grupların aile yapısı ele alındığında ise genellikle geniş aile yapısını benimsedikleri görülmektedir. Benimsedikleri bu yapı ile uyumlu olarak her Roman aile üyesinin bir görevi üstlendiği görülmektedir. Roman çocukları anne ve babalarına işlerinde yardım eder ve kendileri de günlük işlerde çalışır. Bu açıdan Roman ailelerde çok çocuk, ekonomik katkı anlamını da taşımaktadır (Özkan, 2000: 47).

Yapılan gözlemlerde, Roman ailelerde çalışabilecek durumda olan hemen her bireyin çalıştığı ve aileye maddi katkı sağladığı görülmüştür. Okul çağında dahi olan çocuklar günlük işler yapmakta veya ebeveynlerine yardım etmektedirler. Tüm bireylerin bir şekilde para kazanması ile beraber; yemek yapmak, evi temizlemek gibi sorumluluklar evin annesi ve kızlarının üzerindedir. Ailenin en saygın üyeleri olarak kabul edilen aile büyükleri ise çalışmamaktadır. Evin yaşlısı olan kadın, eğer gücü yerindeyse yemek yapmakta aileye elinden geldiğince destek olmaya çalışır. Evin büyük erkeğinin ise gruba önderlik etmekte sözü geçmektedir (Özkan, 2000: 51).

2.2.3. Çalıştıkları İş Kolları

Romanlar birçok farklı iş kolunda çalışmaktadır. Göçebe bir kültürü benimsemiş olmaları, iş kollarındaki çeşitliliği beslemiştir. Bununla beraber teknolojinin ilerlemesi, meslek kollarındaki değişme ve uzmanlaşma gibi durumların, Romanların çalıştıkları işleri fazla değiştirdiği söylenemez. Bunun sebebi, kültürel özelliklerine ve aile yapılarına uygun olacak şekilde tüm bireylerin evin geçimini sağlayacakları işlerde çalışmaları olarak görülmektedir (Yağlıdere, 2007: 27). Düşük gelirli geçici bir işte çalışsalar dahi evde birden çok çalışan olması ailenin geçimini sağlamakta ve daha fazlasına ihtiyaç duymamaktadırlar.

Balkanlara göç ettikleri dönemde, bölgede mesleki becerilerinden dolayı aranan grup oldukları bilinmektedir. Çalgıcılık, demircilik, kalaycılık, çilingirlik gibi meslekleri iyi yapmaları bakımından toplumda ayrıcalık kazanmışlardır. Bu durumun kendi kültürlerini muhafaza ederek içinde bulundukları toplumca becerilerinde dolayı kabul görmelerini sağladığı söylenebilir (Fonseca, 2002: 112).

Günümüz Türkiye'sinde Romanların, geçmişten getirdikleri mesleklerini ve vasıfsız işlerde çalışmayı devam ettirdikleri görülmektedir. Roman grupların başlıca meslek kolları; hamallık, el sanatları, hurdacılık, ayakkabı boyacılığı, bohçacılık, müzisyenlik, dansçılık, dilencilik, falcılık olarak sayılabilir (Coşkun, 1998: 8-21). Kültürel özelliklerinden dolayı genelde eğitim seviyeleri düşük olan Romanlar, uzmanlık gerektiren meslek gruplarında yoğunluk göstermemektedir. Roman grupların genel tutumuna bakıldığında görece okumayı tercih etmedikleri, mevcut işlerine devam ettikleri görülmektedir (Özkan, 2000: 85)

Romanların yaygın olarak icra ettikleri el işçiliği ve sanat işleri, gelişen teknoloji sayesinde kolayca ve çokça üretilebilir olmuş ve bu da ekonomik durumlarını olumsuz etkilemiştir. Ancak yine de ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için dönemin koşullarına uymakla beraber, kendi tarzlarındaki iş kollarında çalışmayı da sürdürmüşlerdir (Yağlıdere: 29).

2.3. Türkiye'de Romanlar

Türkiye'deki Romanlar toplu yaşama kültürlerini muhafaza etmektedir. Toplumda 'Roman mahallesi' olarak bilinen yerlerde yoğunluk göstermektedirler. Ekonomik durumları ile ilişkili olarak yaşadıkları mahallelerin, sosyo-ekonomik bakımdan normalin altında olduğu gözlemlenmektedir (Coşkun, 1998: 19-20).

Tarih boyunca uğradıkları zulüm ve dışlanmaların aksine Roman grupların Türkiye toplumunda daha rahat varlık gösterdikleri söylenebilir (Özkan, 2000: 2). Osmanlı döneminde orduda yer almışlar, zanaat becerileri sayesinde toplumda ayrıcalık kazanmışlardır. Orta Çağ Avrupa'sına göre göçebe kültür özelliklerini, geleneksel mesleklerini daha rahat devam ettirmişler ve kendi kimlikleri ile kabul görmüşlerdir (Marushiakova, 2001: 2).

Dünyada Roman grupların karşılaştıkları sorunların giderilmesi ve mahrum kaldıkları temel hakların sağlanması amacı ile çalışmalar yürütülmektedir. Türkiye'de Edirne başta olmak üzere birçok ilde Roman derneği kurulmuştur. 5-7-9 Mayıs 2005'te 1. ve 2. Uluslararası Roman Sempozyumları düzenlenmiş ve günümüze kadar her yıl düzenlenmeye devam etmiştir.

Roman dernekleri ve uluslararası alanda yapılan çalışmalar ile; Romanların karşılaştıkları zorluklara çözümler üretmek ve onların talepleri doğrultusunda sürdürülebilir çözümler sunmak hedeflenmektedir. Romanların kendi içlerinde örgütlenerek kronikleşmiş toplumsal sorunlara çözüm aramalarının grup için önemli bir adım olduğu söylenebilir.

Avrupa Birliği'nin de katkıları ile 2006 yılı "Dünya Roman Yılı" ilan edilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu ve Avrupa Romanları ve Gezinler Forumu (ERTF) ortaklığı ile 2005 yılında 'Roman Forumu' düzenlenmiştir. Bu foruma Türkiye'deki Roman derneklerinden iki temsilci de gitmeye hak kazanmıştır. Forumda Romanların maruz kaldığı olumsuz tutumların giderilmesi ve sosyal, siyasi ve hukuki haklarına erişebilmeleri amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Europs Human Rights Whatchdog, 2005).

Düzenlenen çalıştaylar ve forumlar ile belirli periyotlarda hedefler konulmakta ve bunlara yönelik çalışmalar takip edilmektedir. Roman gruplar için öncelikli hedefler; eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, daha iyi iş kollarında varlık gösterebilmeleri, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, Roman halkının bilinçlenmesi ve daha fazla demokratik katılım sağlanması şeklindedir.

Türkiye'de Romanlar, iş imkanları bakımından daha iyi koşulların olduğu Batı bölgelerini tercih etmekte ve ağırlıklı olarak buralarda yaşamaktadır. Genelde Batı bölgelerinde yoğunluk gösteren Roman nüfusu, özelde Kocaeli ilinde artış göstermektedir. Kocaeli'nin Kandıra ilçesi ise Romanların adeta bir getto gibi konuşlandıkları mekanlardandır. Bu anlamda çalışmamızın da inceleme sahası olan Kandıra örneğinin seçilmiş olması, Roman çalışmaları açısından manidardır. Kocaeli'deki yüksek Roman nüfusu, gerek belediye gerekse sivil inisiyatifler nezdinde bu guruplara yönelik hizmeti zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk beraberinde bölge Romanlarının yaşam alışkanlıklarının ve yardıma muhtaçlık durumlarının tespit edilerek, sosyal yardım uygulamalarının yapılmasını doğurmuştur. Bu bağlamda çalışmamızda katılımcı gözlem yöntemi dahilinde, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi bünyesinde yapılan yardım uygulamaları ve bunlara dair geliştirici önerilere yer verilmektedir.

2.3.1. Kocaeli' de Romanlar

Kocaeli jeopolitik konumu, gelişmiş sanayisi, sosyal refah düzeyinin yüksek olması gibi çekici sebeplerden dolayı yoğun göç alan bir kenttir. Göçün bir sonucu olarak, çeşitlilik

gösteren kültürel özelliklere ve farklı etnik köklere sahip bir halka sahiptir (Kocaeli’nde hangi ilden kaç kişi yaşıyor? **Kocaeli Gazetesi**, 07.07.2015). Bu kültürel çeşitliliğin kente sağladığı birçok getiri olmasının yanı sıra çeşitli zorlukları da vardır. Kocaeli’ndeki çeşitli etnisitelerin önde gelenlerinden biri de Romanlardır. Roman grupların yoğunlaştıkları yerler incelendiğinde İzmit, Gebze ve Kandıra ilçelerinin bazı mahalleleri karşımıza çıkmaktadır. Ancak nüfuslarına ait net veriler bulunmamaktadır.

2011 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından ANAR araştırma şirketine yaptırılan saha araştırması kapsamında 3517 Roman vatandaş ile görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirilerek Roman vatandaşların ihtiyaç ve taleplerine yönelik sosyal yardım projeleri geliştirilmiştir ve bu konudaki çalışmalar halen devam etmektedir. 2015 yılında gerçekleştirilen ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi’nin de iş birlikçisi olduğu Uluslararası Roman Sorunları Çalıştayı, Kocaeli’nde yapılmıştır. Çalıştay kapsamında sunulan bildirilerin en çarpıcı örneklerinden olan, Bingöl ve Büyükakın, (2015) tarafından sunulan “*Kocaeli Romanları Üzerine Ampirik Bir Analiz: Sorunlar-Çözümler*” başlıklı bildiri 2011 yılında yapılan saha çalışmasına hem akademik bir bakış sunmakta hem de çözüm önerileri getirmektedir.

Bu saha araştırması ile Kocaeli’nde yaşayan Roman gruplar; yaşadıkları yer, yaş ve cinsiyet bakımından incelenmiştir. Araştırmada 18 yaş ve üstü bireylerle görüşme yapılmıştır. Çalışma; Kocaeli’nin İzmit, Gebze, Kandıra ve Körfez olmak üzere Romanların yoğun yaşadığı dört farklı ilçede yürütülmüştür. İzmit’te 536, Gebze’de 168, Kandıra’da 103 ve Körfez’de 2 olmak üzere toplam 809 hane ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan hanelerdeki aile reisinden başka diğer üyelerle de görüşmeler yapılmış toplam 3517 kişi ile yüz yüze görüşme tekniği uygulanmıştır (Bingöl ve Büyükakın, 2015).

Örnek çalışmada dikkat çeken bulgulara ulaşılmıştır. Ailede yaşayan birey sayısı bağlamında incelendiğinde, bir kişilik hanelerden 12 kişilik ailelere kadar geniş bir yelpaze göze çarpmaktadır. Tablo 1’de hane başına düşen kişi sayısı gösterilmiştir:

Tablo 1. Hanede Yaşayan Kişi Sayısı

Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	Gebze		İzmit		Kandıra		Genel	
	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%
1 Kişi	6	3,6	24	4,5	8	7,8	38	4,7
2 Kişi	16	9,5	66	12,3	11	10,7	93	11,5
3 Kişi	36	21,4	83	15,5	18	17,5	138	17,1
4 Kişi	47	28	137	25,6	20	19,4	205	25,3
5 Kişi	30	17,9	104	19,4	16	15,5	150	18,5
6 Kişi	15	8,9	59	11	17	16,5	91	11,2
7 Kişi	6	3,6	35	6,5	9	8,7	50	6,2
8 Kişi	6	3,6	9	1,7	1	1	16	2
9 Kişi	3	1,8	4	0,7	1	1	8	1
10 Kişi	1	0,6	7	1,3	1	1	9	1,1
11 Kişi	2	1,2	6	1,1	1	1	9	1,1
12 Kişi	-	-	2	0,4	-	-	2	0,2
Toplam Hane Sayısı	168	100	536	100	103	100	809	100
Hanede Yaşayan Ortalama Kişi Sayısı	4,3		4,4		4,3		4,3	

Kaynak: Bingöl ve Büyükakın, (2015).

Tablo incelendiğinde Gebze, İzmit ve Kandıra ilçelerindeki roman hanelerinde yaşayan kişilerin dağılımı 1 ile 12 arasında değişirken, ortalama hane başına 4,3 kişi düştüğü görülmektedir. Bu bulgu Türkiye’deki genel olarak görülen dört kişilik hane ortalamasına uygun bir görünüm arz etmektedir.

Genel olarak Romanlarla ilgili yapılan çalışmalardan, göçebe veya yarı göçebe bir toplum oldukları bilgisine ulaşılmaktadır. Kocaeli Romanlarının ise bu konuda farklılık gösterdiği görülmektedir. Tablo 2’de gösterildiği üzere, Romanların %94 gibi büyük bir oranının 10 yıl ve üzeri süredir Kocaeli’de ikamet ettikleri öğrenilmiştir.

Tablo 2. Kocaeli’nde Yaşama Süreleri

Kaç Yıldır Kocaeli’de Yaşıyorsunuz?									
Sıra No.	Ortalama İkamet Süresi	Gebze		İzmit		Kandıra		Genel	
		Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%
1	1-5 yıl	19	11,3	5	0,9	-	-	24	3
2	6-10 yıl	21	12,5	3	0,6	-	-	24	3
3	10 yıldan fazla	120	71,4	508	94,8	102	99	731	90,4
4	Hatırlamıyor	8	4,8	20	3,7	1	1	30	3,7
Toplam		168	100	536	100	103	100	809	100

Kaynak: Bingöl ve Büyükakın, (2015).

Kandıra Romanlarının, Kocaeli’den sosyal yardım almaları ikametlerinin kentte olmasına bağlıdır. Yardım kuruluşlarına ve belediyeye sosyal yardım için başvuru yapmaları için muhtarlıktan ekonomik durumlarını gösteren evrak almaları gerekmektedir. Bu bakımdan Kocaeli’de ikametlerinin yüksek olmasının nedeninin, Tablo 3’ün de destekleyeceği şekilde büyük çoğunluğunun muhtarlıkta kayıtlarının olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. Mahalle Muhtarına Kayıtlılık Durumu

Mahalle muhtarınıza kaydınız var mı?								
	Gebze		İzmit		Kandıra		Genel	
	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%	Hane Sayısı	%
Evet	159	94,6	520	97	102	99	783	96,8
Hayır	6	3,6	4	0,7	-	-	10	1,2
Cevap yok	3	1,8	12	2,2	1	1	16	2
Toplam	168	100	536	100	103	100	809	100

Kaynak: Bingöl ve Büyükakın, (2015).

Tablo incelendiğinde Gebze'deki 159, İzmit'teki 520 ve Kandıra'daki 102 hanenin muhtarlıklara kaydı bulunmaktadır. Muhtarlığa kaydı bulunmayan hanelerden altısı Gebze'de, dördü İzmit'te ikamet ederken toplamda 16 hane ile ilgili bu konuda yanıt alınamamıştır.

Romanların kentte yaşadıkları sıkıntıların başında ekonomik yoksunluğun olduğu bilinmektedir. Vasıfsız işlerde çalışmaları ve gelirlerinin düşük olması, eğitim durumları ile doğrudan ilgilidir. Eğitimlerini tamamlamamış olmaları, bir iş kolunda uzmanlık kazanamama ve diploma gerektiren işlerde çalışamama durumlarını ortaya çıkarmaktadır.

Roman grupların eğitim seviyelerindeki düşüklüğün ve bu durumun genç kuşaklara da aktarılmasının kronik ekonomik sıkıntıları meydana getirdiği düşünülmektedir. Dünyada ve Türkiye'de eğitim seviyesi ile işsizlik arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda eğitim seviyesi ile işgücüne katılım arasında doğrudan ilişki olduğu görülmektedir (Kavak, 1997; Özaydın, vd., 2009).

Romanların eğitime devam etmemelerinin nedenleri incelendiğinde çoğunlukla maddi sıkıntı yaşamaları, kendi istekleriyle eğitime ara vermeleri, engelli ya da hasta olmaları gibi nedenlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yanı sıra, ailevi nedenler ve erken yaşta

yapılan evlilikler, nüfus cüzdanı olmaması, cezaevine girmesi, çalışıyor olması gibi nedenler de eğitime devam etmeme nedenleri arasında görülmektedir.

Birçok bölgede olduğu gibi Kocaeli’de yaşayan Romanların da öne çıkan sorunlarının başında işsizlik gelmektedir. Alan çalışması sonucunda ulaşılan verilere göre 15-65 yaş arasında çalışan bireylerin %84’ünün düzenli bir işi yoktur. Düzenli iş bulamamaları, Roman grupların ekonomik olarak kalkınamama sebebi olarak görülebilir. Literatürde, Romanların tüm aile üyelerinin çalışarak aile ekonomisine katkı sağladığı bilgisi bulunmaktadır.

Romanlar arasında düzenli işte çalışanların %70’lik bir kısmının nitelik gerektirmeyen hizmet sektörü gibi işlerde çalıştığı görülmektedir (Bingöl ve Büyükkakın, 2015). Görev yaptıkları iş kolları incelendiğinde Roman yurttaşların en çok, *“Satış ve hizmetler ile ilgili nitelik gerektirmeyen işlerde”* çalıştıkları görülmektedir. Sıklık durumuna göre onları *“Madencilik, inşaat, imalat ve ulaştırma sektörlerindeki nitelik gerektirmeyen işlerde”* çalışanlar, *“Sürücüler ve hareketli makinelerin operatörleri”*, *“Maden çıkarımı ve inşaatla ilgili işlerde çalışan sanatkârlar”*, *“Kişisel hizmetler ve koruma hizmetleri veren elemanlar”*, *“Küçük işletme sahipleri ve müdürleri”*, *“Metal işlerde ve makine ile ilgili işlerde çalışan sanatkârlar”* takip etmektedir. Bu konuda ilgili araştırmada ulaşılan bulgular Tablo 4’teki gibidir:

Tablo 4. Hane Halkının Çalıştığı İşler

<i>Sıra No.</i>	<i>Yapılan İş Türü</i>	<i>Hane Sayısı</i>	<i>%</i>
1	Satış ve hizmetler ile ilgili nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	380	68,6
2	Madencilik, inşaat, imalat ve ulaştırma sektörlerindeki nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	54	9,7
3	Sürücüler ve hareketli makinelerin operatörleri	39	7
4	Maden çıkarımı ve inşaatla ilgili işlerde çalışan sanatkârlar	25	4,5
5	Kişisel hizmetler ve koruma hizmetleri veren elemanlar	13	2,3
6	Küçük işletme sahipleri ve müdürleri	10	1,8
7	Metal işlerde ve makine ile ilgili işlerde çalışan sanatkârlar	8	1,4
8	Diğer profesyonel meslek mensupları	6	1,1
9	Diğer sanatkârlar ile ilgili işlerde çalışanlar	5	0,9
10	Modeller, satış elemanları ve tanıtım elemanları	4	0,7
11	Tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri sektörlerindeki nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	3	0,5
12	Eğitim bilimleri ile ilgili profesyonel meslek mensupları	1	0,2
13	Makine operatörleri ve montajcılar	1	0,2
14	Cevap yok	5	0,9
Toplam		554	100

Kaynak: Bingöl ve Büyükakın, (2015).

Romanlar arasında çalışmayanların oranının yüksekliği göze çarpmaktadır. İşsizliğin nedenleri arasında gösterilen durumlar arasında ev hanımı olmak, ev kızı olmak, halihazırda iş aramak, hasta ve engelli olmak, öğrenci olmak, emekli olmak, yaşının küçük olması göze çarpmaktadır.

Kocaeli Romanlarının eğitimsiz ve yoksul olmaları, sosyal yardıma muhtaç yaşamalarına sebep olmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda ve araştırmacının yürüttüğü gözlemlerde, Romanların hemen hepsi yardıma muhtaç olduğunu ifade etmiştir. Romanların yaklaşık yarısı sosyal yardım almaktadır ve gıda-giyim ve nakit yardım türleri en çok aldıkları yardımlardır. Yardım aldıkları yerler çeşitlilik göstermektedir ve düzensizdir. Yapılan saha gözlemlerinde Roman yurttaşların en fazla aldıkları yardımların gıda konusunda olduğu görülmüştür. Gıda yardımlarını, kıyafet yardımı,

nakit para yardımı, eğitim yardımı, ev eşyası yardımı, yakacak yardımı ve sağlık yardımı (muayene, tedavi, ilaç) takip etmektedir.

Gözlemlerde ve alandaki kişilerle yapılan görüşmelerde bölge Romanlarının en fazla Belediye yardımlarını aldıkları görülmektedir. Romanların valilik ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından edindikleri yardımlar da birbirine benzer düzeydedir. Roman yurttaşların en az yardım aldıkları yerler özel yardım kuruluşlarıdır. Özel yardım kuruluşlarının Roman vatandaşlara ilgi göstermemesi ya da kamu kurumları kadar ilgi göstermemesi dikkat çekicidir. Dikkat çekici bir diğer konu da Kocaeli ili Kandıra ilçesinde ikamet eden Romanların en yardımı kaymakamlık aracılığıyla alıyor olmasıdır. Bu ilçede kaymakamlığın yardım ulaştırma oranı, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfının neredeyse iki katıdır.

Kocaeli Romanlarının sosyo-ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda eğitimsizlik, işsizlik ve sosyal yardımların birbiri ile ilişkili ve tetikleyici etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. İlçelere göre değerlendirildiğinde birçok açıdan daha olumsuz yaşam koşullarına sahip Romanların Kandıra'da yaşadığı görülmektedir. Bu durumun, Kandıra Romanları ile ilgili daha özel değerlendirmeler yapılmasını ihtiyaç haline getirdiği düşünülmektedir.

2.3.2. Kandıra Romanları

Kandıra, Kocaeli'nin kuzeydoğusunda yer alan bir ilçedir. Roman grupların buraya Bulgaristan'dan gelmiştir. Kandıra Romanlarının hemen hepsi toplu olarak Akdurak mahallesinde yaşamaktadır. Mahallede 130'a yakın hane bulunmaktadır (Demirel, 2012: 52).

Akdurak mahallesinde yaşayan Romanlar, yaşam koşulları ve yoksulluk oranları bakımından Kocaeli'nin en kötü koşullarına sahiptir. Büyük çoğunluğu gecekonuda yaşamakta, azımsanmayacak bir kısmı ise barakalarda yaşamlarını sürdürmektedir. Eğitim seviyelerinin çok düşük olması, yaşadıkları alan ve buna bağlı olarak iş imkanlarının daha kısıtlı olması; bölgeyi toplumun genelinden izole bir hale getirmektedir. Akdurak mahallesinde katılımcı gözlem metodu ile yapılan ziyaretlerde, bölge Romanları ile ilçenin diğer mahalleleri arasında görünmez bir sınır olduğu fark edilmiştir. Romanların tüm sosyal çevresi yine Romanlardan oluşmaktadır ve Kandıra'nın yerli halkı ile zorunlu olmadıkça temas kurmamaktadırlar.

Mahallede sosyal dışlanmışlık ve izolasyon açıkça görülmektedir. Yaşam koşullarının kötülüğü ve kültürel farklılıklarından dolayı toplumdan ayrışmaları, birbirleri ile daha yakın ilişkiler içine girmelerini ve toplu yaşam kültürlerini pekiştirmiştir. Toplu olarak yaşamlarının yoksulluk kültürünü doğurduğu düşünülmektedir. Kandıra Romanlarının büyük çoğunluğu kendisini toplum tarafından dışlanmış hissetmekte ve fırsat eşitliği bakımından ayrımcılığa uğradıklarını düşünmektedir. Bu durumun, Romanların iç bağlarını kuvvetlendirdiği ve kültürlerine daha sıkı sarılmalarını sağladığı düşünülmektedir. Nitekim uzun yıllardır aynı mekânda ve aynı koşullarda yaşamakta ve yaşam alışkanlıklarını değiştirme konusunda direnç göstermektedirler.

Yoksulluk kültürü kavramı kendi içinde, ‘gönüllülük’ ve ‘zorunluluk’ üzerinden tartışılmaktadır. Yoksulluk kültürü, Romanların ekonomik durumunun hem getirisi hem de sonucu olarak değerlendirilebilir. Kapitalist sistemin getirisi olarak zengin ve yoksul sınıf arasındaki mesafenin artması ve sınıflar arası geçişin zorlaşması, kent yoksullarının bir koruma metodu olarak yoksulluk kültürünü geliştirmesine sebep olmuştur (Özdoğan, 2010: 99).

Kandıra Romanları sosyal dışlanma ve topluma aidiyetleri bağlamında değerlendirildiğinde; kendilerini Türkiye toplumunun ve yaşadıkları yerin bir parçası ve vatandaşı olarak gördükleri ancak toplumun geri kalanınca dışlandıklarını düşündükleri görülmüştür.

Kandıra Romanlarının yoksulluk içinde oldukları ve bu durumdan dolayı hepsinin sosyal yardım aldıkları bilinmektedir. Bölgede yaşayanların genel olarak durumlarından şikayetçi olduğu görülmüştür. Kendilerinin koşulları ile toplumun geri kalanı arasındaki farkı görmektedirler. Durumlarından bahsederken işsiz olduklarını, okuyamadıkları için iyi koşullarda iş bulamadıklarını dillendirmektedirler. Ancak ailenin yaşam alışkanlıkları gözlemlendiğinde ve yapılan anket sonuçlarına göre de çocukların da büyük orandan okula devam etmediği görülmektedir.

Yapılan gözlemlerden hareketle Kandıra Romanları için, yaşam alışkanlıklarını değiştirmedikleri ve standartlarını yükseltmek için somut gayret göstermedikleri söylenebilir. Bu durumun sonucu olarak geliştirdikleri yoksulluk kültürü, sosyal yardımlara bağımlı hale gelmelerine ve sorunlarına kalıcı çözümler üretilmemelerine neden olmaktadır.

2.4. Kocaeli’ de Romanların Faydalandıkları Sosyal Yardımlar

Kocaeli’de ikamet eden tüm vatandaşların faydalanabildiği sosyal yardımlardan, Roman vatandaşlar da yararlanabilmektedir. Muhtaçlık durumu olan ve başvurusunu yapan her vatandaşın talebi tüm yardım kuruluşlarınca değerlendirilmektedir.

Kocaeli’de Romanlar;

- Valilik,
- Belediye,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı,
- Özel Yardım Kuruluşları,
- Kaymakamlık olmak üzere birçok yerden yardım almaktadırlar.

Kocaeli’de ikamet eden tüm Roman vatandaşlar ihtiyaç durumlarına göre istedikleri kurumlara başvuru yapmakta ve ihtiyaçlarını anlıkta olsa gidermeye çalışmaktadırlar.

Kocaeli’de ikamet eden Romanların genel olarak yerleşik düzene sahip olmaları, yardım başvurularını daha yoğun ve düzenli olarak yapabilmelerini sağlamaktadır. Yapılan saha gözlemlerinde bir ailenin aynı kurumdan uzun yıllar yardım aldığı görülmüştür. Bu

durum sosyal yardımlara bağımlı bir hayat geliştirdikleri ve bunu bir geçim yöntemi olarak benimsedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal yardım almaları bakımından Roman grupların, kendilerini toplumun içinde farklı hissettikleri düşünülmektedir. Sahada yapılan gözlemlerde; sürekli olarak yoksul olduklarını, toplumun geri kalanı gibi olmadıklarını ancak kaderlerinin bu olduğunu ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

Kocaeli'nin İzmit ilçesinde Roman gruplar yoğun olarak Serdar ve Tavşantepe mahallelerinde yaşamaktadır. Serdar mahallesinde yaşayan Romanlar 1925 yılında Selanik ve Yunanistan'dan göç etmiştir. Mahallede 4000'e yakın kişi 1500 civarı hanede ikamet etmektedir (Uçum, 2008: 15). Serdar mahallesi konumu bakımından Kocaeli'nin merkezine çok yakındır. Bu durumun, orada ikamet eden Romanların toplumun geri kalanı ile daha içli dışlı olmalarını sağladığı düşünülmektedir. İçeriden evlilik ve dil bilme oranı daha düşüktür (Demirel, 2012: 51).

Serdar mahallesi Romanlarının yaşadıkları konumun, izole bir gruba dönüşmelerini ve toplumla bağlarının kopuk olmasını engellediği düşünülmektedir. İstedikleri hizmetlere görece daha rahat erişmelerinin ve farklı mahallelerle iletişim halinde olmalarının; izole olmuş bir gecekondü yaşamının oluşmasını ve kişilerin görece yoksulluk kültürüne bağlılık kurmalarını engellediği düşünülmektedir.

Tavşantepe mahallesi, Romanların yoğun olarak yaşadığı ve Kocaeli'nin merkezinde olan bir diğer Roman mahallesidir. Burada yaşayan Romanların cumhuriyet döneminde Selanik'ten göç ettikleri bilinmektedir (Uçum, 2008: 13). Bu mahallenin merkeze yakın olması sebebi ile Romanların, diğer gruplarla iletişim halinde olduğu gözlemlenmiştir. Ailelerin çocuklarının diğer gruplarla aynı okulları paylaşmasının sosyal entegrasyon açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

İletişim halindeki Romanlar, kendilerini toplum içinde ifade edebilmekte ve özgün özellikleri ile varlık gösterebilmektedir. Geleceklerine umutla baktıkları ve kendilerine yönelik yürütülen proje ve yardımların onlara daha iyi koşullar sağlayacağı yönünde inançlarının yüksek olduğu görülmektedir (Demirel, 2012: 52).

Kocaeli'nin Kandıra ilçesinde ise Romanların yoğun olarak yaşadığı mahalle Akdurak'tır. Akdurak mahallesinin Kocaeli'nin diğer Roman mahallerine kıyasla merkeze daha uzak olmasından dolayı izole bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir. Mahallenin merkezden uzak olmasının toplumun geri kalanı ile iletişimlerini azaltarak içe dönük yapılarını beslediği ve kendilerini dışlanmış hissetmelerine sebep olduğu düşünülmektedir. Dışlanmışlık hissi sonucunda birbirlerine daha da bağlanmaktadır. Nitekim yaşam alanlarının fiziksel koşulları oldukça kötü olmasına rağmen büyük bir kısmı, başka yerde yaşamak istememektedirler (Demirel, 2012: 52).

Akdurak Romanları, Kocaeli'deki diğer Roman gruplara oranla en fazla toplumsal dışlanmaya ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade eden gruptur. Akdurak Romanlarının kendilerini dışlanmış hissetme sebeplerinin başında yaşadıkları yerin merkeze uzaklığı ve izole yapısı gelmektedir. Bu durum, grubun yaşam memnuniyetini ve geleceğe umutla bakmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.4.1. Kandıra’da Romanlara Yönelik Sosyal Yardım Uygulamaları ve Alandan Gözlemler

Kandıra Romanlarının büyük çoğunluğunun yaşadığı Akdurak mahallesi üç yıllık saha deneyimi ile gözlemlenmiş ve yaşam alışkanlıklarına yakından tanık olunmuştur. Bölge Romanlarının, kentin diğer Roman gruplarına oranla oldukça düşük standartlarda yaşadıkları ve yoksulluk içinde oldukları görülmüştür.

ANAR tarafından yapılan anket çalışmasında da görüldüğü üzere Kandıra Romanlarının tamamı sosyal yardım almaktadır. Bölge sakinleri; yardım almak zorunda olduklarını, başka türlü geçinemeyeceklerini ifade etmektedir. Sosyal yardımla ilişkileri bu bağlamda değerlendirildiğinde, yardım almaya bağımlı oldukları söylenebilir.

Bölgede birçok sosyal yardım kurumundan yardım aldıkları bilinmektedir. En çok yardım aldıkları kurumların başında Kaymakamlık ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı gelmektedir. Bölgede işsizlik en öne çıkan sorundur. Birçok sağlıklı hane reisi bu durumdan şikayetçidir. Sağlıklı ve çalışabilir durumda olmasına rağmen kendisine iş verilmediğini ifade etmektedir.

Bölgede içeriden evliliğin ve akraba evliliğinin çok yüksek olmasının, engel oranını arttırdığı düşünülmektedir. Engelli bireylerin çokluğu da işsizliği tetiklemektedir. Gözlem yapılan hemen her ailede SYDV’den engelli maaşı veya yaşlı maaşı alan bir kişi olduğu tespit edilmiştir. Bireyler içinde bulundukları durumdan hareketle alabilecekleri tüm sosyal yardımları değerlendirmekte ve bu şekilde geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır.

Sosyal yardım alma oranının bölgede çok yüksek olmasının ancak yaşam standartlarının değişmemesinin, kendilerini dışlanmış hissetmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Zira bölgede yaşayanlar çocuklarının, okullarda diğer çocuklarca ve ailelerce dışlandığını ifade etmektedir. Bu durum çocukların okula devamlarını da etkilemektedir. Bölgedeki eğitim seviyesinin düşüklüğü ve yeni nesilde de bunun devam etmesi, sosyal dışlanma ile beraber yaşam kültürlerinin de bir sonucudur.

Bölge Romanları, Kocaeli’nin diğer Roman mahallerinden farklı olarak civar kentlere mevsimlik işlere gitmektedir. Bu durum yarı göçebe bir yaşam benimsedikleri göstermektedir. Mevsimlik işlere göre mekân değiştirmeleri, zorunlu eğitim dönemindeki çocukların okula devam edememelerine sebep olmaktadır. Ailelerin düzenli bir işi benimsememesi veya imkân bulamaması, grubun eğitim seviyesini doğrudan etkilemektedir.

Çocuklarının ne yaptığı ve okula gitme durumları ile ilgili konuşulduğunda, yaygın olarak çocukların okula devam etmek istemediğini ve yaptıkları işlerde kendilerine yardımcı olduğunu ifade etmektedirler. Bölgede yaygın olarak yapılan mevsimlik işler;

- Düzce’ye fındık toplamaya gitmek
- Zonguldak’a sülük ve salyangoz toplamaya gitmek
- Defne toplayıcılığı yapmak
- Odun kesmek

- Sebze bahçelerinde yevmiyeci olarak çalışmak, şeklinededir.

Mevsimlik olarak g ettikleri için alana yapılan ziyaretlerde bazı dönemlerde; bölgede 10-15 hanenin bulunduğu, bazı ailelerde sadece evin yaşlılarının evde kaldığı, geri kalanlarının ise aileleri ile beraber içe gittiği görülmüştür.

Aileler mevsimlik işçilikten başka çarelerinin olmadığını, bölgede kendileri için düzenli iş imkanının olmadığını ifade etmektedir. Bölgede bulunun tek fabrikada sınırlı sayıda işçi, dönemsel olarak alıştırılmakta ve alanın iş ihtiyacını karşılayamamaktadır.

İşsizliğe bağlı olarak bölgenin kronik yoksulluk sorununun, grubu kendi içinde bazı eğilimlere ittiği düşünülmektedir. Bölgedeki Romanların geleceğe dönük umutlarının düşük olduğu ve içinde bulundukları kötü koşulları işelleştirerek kabullendikleri gözlemlenmektedir.

Bölgeye yapılan ziyaretlerde belediyenin alanla ilgili projeleri ve onların taleplerinin ne olduğu ile ilgili konuşulduğunda, yıllardır böyle çalışmaların konuşulduğunu ancak hiçbir şey yapılmadığını ifade etmektedirler. Bölge Romanlarının alana yapılacak olan yatırımlar konusunda umutsuz ve inançsız olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle belediye tarafından yapılacağı söylenen yatırımları, sadece seçim projesi olarak görmektedirler. Seçim zamanı geçtikten sonra hiçbir uygulama yapılmadığını ifade etmektedirler. Bölgede yıllardır süren alt yapı sorununa hala bir çözüm üretilmemesi ve ulaşım sıkıntıları en çok yakındıkları sıkıntılarındadır.

Geniş ölçekte yapılacak yardımlara karşı umutsuz olmaları, günü kurtaran sosyal yardım uygulamaları ile bir yaşam alışkanlığı geliştirmelerine sebep olmuştur. Bununla beraber uygulanan sosyal yardımların birçok farklı kurum tarafından yapılıyor olması, koordinasyon eksikliği ve kalıcı çözümler üreten uygulamaların azlığın da bölge halkını umutsuzluğa sürüklemektedir.

Bölge için yapılması gereken yatırımların maddi ölçekte oldukça büyük olması ve sosyal yardımlar için ayrılan bütçenin birçok kurum arasında bölünmesi, istikrarlı ve çözüm odaklı sosyal yardım uygulamalarını zorlaştırmaktadır.

Bölgede en önde gelen sorunlardan birinin de yüksek suç oranları olduğu gözlemlenmiştir. Eğitimsizlik ve işsizliğin tetiklediği düşünülen ve maddi olanak kaygısı ile suça bulaşılan bölgede, hemen her ailede cezaevine bir veya birden çok defa giren birey olduğu görülmüştür. Cezaevinde olma durumundan bölge halkının normal olarak bahsettiği gözlemlenmiştir. Ceza alanın kadın veya erkek olması çok fazla yadırganmamaktadır.

Bölge insanının suça bulaşma konusunda duruşunun, sosyal yardımla da ilgili olduğu düşünülmektedir. Cezaevinde olan bireyin ailesine maaş bağlanması, bölgede sıkça görülen bir yardım şeklidir. Cezaevine giren bireylerin çoğunlukla kısa süreli cezalar aldığı ve genel olarak kış mevsimlerinde ceza aldıkları görülmüştür. Aile yelerinin cezaevinde olan bireyle ilgili özel bir üzüntü belirtisi göstermedikleri de dikkat çeken bir başka husustur. Suça bulaşma ile ilgili ailelerin bir kısmının belirli dönemlerde, özellikle de mevsimlik işlerin az olduğu dönemlerde, bir geçim yöntemi olarak cezaevine girmeyi tercih ettikleri düşünülmektedir.

Suç oranının yüksek olması, bölgenin kriminal bir hal almasına sebep olmaktadır. Kendi kültürleri ve kuralları ile izole bir yaşam sürmektedirler. Bu durumun Roman grubu, toplumun geri kalanından iyice yabancılaştırdığı ve sosyal entegrasyonlarını zorlaştırdığı gözlemlenmiştir.

Kandıra Romanlarının yoksulluktan ve kötü koşullardan her ne kadar yakınsalar da bir şekilde kendi ortamlarına bağlı oldukları ve oraya aidiyetlerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Farklı bir mahallede yaşamak gibi bir istekleri yoktur (Demirel, 2012: 52). Bu durumun, bölgeye yapılacak sosyal yardımların niteliğini çok daha önemli kıldığı düşünülmektedir.

İzole yapıları, suç oranlarındaki yükseklik, sosyal yardımlara bağımlı bir hayatı benimsemeleri ve geleceğe karşı umutsuz oluşları Kandıra Romanlarına yönelik çok daha özel ve nitelikli çalışmalar yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu zamana kadar farklı kurumlarca yapılacağı söylenen çalışmalara dönük alanda yapılan anket ve görüşmelerin, bölge insanından bıkkınlık oluşturduğu görülmüştür. Alana gidildiğinde, vatandaşların ifadeleri genel olarak, “Geliyorlar ancak bir şey yapılmıyor, yıllardır bu şekilde yaşıyoruz” gibi sitem, umutsuzluk ve bıkkınlık şeklindedir.

Bölge halkının durumu göz önünde bulundurularak alana yönelik alternatif sosyal yardım politikaları, kronikleşmiş yoksulluk sorunu için tek yöntem gibi gözükmektedir. Hem kentsel hem de sosyal entegrasyonun sağlanabileceği, işsizlik sorununa kalıcı ve yerinde çözümler üretildiği bir uygulama, bölgenin en acil ihtiyacı olarak görülmektedir.

BÖLÜM: 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Sosyal yardımların Roman yurttaşlar üzerindeki etkisini ele alan bu çalışmada, niceliksel ve genelleştirici olmayan niteliksel araştırma modeli takip edilmiştir. Çalışma, alan araştırması (etnografik araştırma) yöntemiyle yürütülmüştür. Etnografik araştırmanın amacı özel bir kültürün betimlenmesidir. Çağdaş dünyanın alt kültürleri de bu yöntemle araştırılabilir. Gençlik çeteleri, uçak kaçırma, araba çalma, mankenlik vb. çalışmalarında amaç belirlenen alt kültürü olabildiğince derinliğine betimlemektir: Dili, adetleri, değerleri, dinsel seremonileri, yasaları vb. durumların derinliğine gözlenmesi katılnalı gözlemi gerekli kılar (Balcı, 2005).

Çalışmanın yürütülmesinde veri toplamak amacıyla katılımcı gözlem tekniğı kullanılmıştır. Anılan yöntem ilgili alanyazına ayrıntılı antropolojik bilgi sunması bakımından önem taşımaktadır. Araştırmacı Kandıra Romanlarının yaşam biçiminin ve sosyal yardımla ilişkilerinin, en ince ayrıntısına kadar gözlemlemek amacıyla sahada üç yıl geçirmiştir.

Araştırılan objenin ya da topluluğun günlük yaşamına katılma yoluyla yapılacak gözlemlerde, araştırmacının, araştırdığı grupla birlikte bir süre yaşaması, onların yaşamlarında yer alması gereklidir. Böylece araştırılan grubun davranış biçimlerini, değer sistemini, birbirleriyle olan ilişkilerini, toplumsal, ekonomik ve kültürel özlü olaylar, törenler çerçevesindeki kümelenişlerini, rollerini, tutum ve tavır alışlarını yakından gözleme olanağı bulur. Araştırmacı için bulunduğu alan bir “laboratuvar” dır. Katılarak gözlemlerde, gözlemci, gözlenenlerle birlikte olup onlardan biri gibi davranır; ideal olarak, onun bir gözlemci olduğu da bilinmez. Gözlem yoluyla elde edilen bilgiler, olayın akışına uygun olarak kayda alınmalıdır. Gözlemci gün içinde olup bitenleri katılnalı gözlemci olarak gözlediklerini hatırlamaya çalışır ve bunları gece kaydeder. Katılarak gözlem bazı çevrelerde, “nitel araştırma yöntemi” ya da “etnografik araştırma tekniğı” olarak da adlandırılmaktadır (Balcı, 2005; Karasar, 2005).

Niteliksel araştırmalarda veri toplamak için anket ya da başka herhangi bir ölçü aracı kullanılmaz; *araştırmacının kendisi veri toplamada anahtar araçtır. Katılımcı gözlemci* olarak araştırmacı gözlem yapacağı gruptan izin alır ve gruba katılır. Araştırmacı, grubun güvenini kazandığı takdirde, o grubu oluşturan bireylerden o grubun özelliklerine ilişkin ayrıntılı ve tutarlı bilgi toplayabilir (Uzuner, 1999).

Katılarak gözlem, dışarıdan gözleme oranla, daha çok bilgi verir. Dışarıdan gözlemlerde, gözlenen davranışların nedenleri, gözlemci tarafından kestirilmeye çalışıldığı halde, katılarak gözlemlerde, bu nedenler daha derinliğine ve daha “geçerli” bir biçimde öğrenilebilir. Zira bir davranışı anlayabilmenin en kestirme yolu, onu yaşamak ve duymaktır. Bir Almanın kendisini Türk işçisi gibi tanıtarak onların Alman toplumunda ve iş çevrelerinde karşılaştıkları problemleri sergilemeye çalışması; beyaz bir Amerikalının, kendisini siyaha boyayarak, zencilerle birlikte yaşaması; bir gazetecinin kasıtlı olarak suç

işleyerek hapishaneye girmesi, gözlenmek istenen davranışların gerçek nedenlerini ortaya çıkarabilme çabalarından yaşanmış örneklerdir (Karasar, 2005).

3.2. Çalışma Alanı

Çalışmanın evrenini Türkiye’deki tüm Roman yurttaşlar oluştururken, çalışma alanı olarak Kocaeli ili Kandıra ilçesinde yaşayan Romanlar seçilmiştir. Kandıra’da yaşayan Romanların Kocaeli’deki diğer Romanlara göre daha izole ve homojen mekanlarda yaşamaları, grubun diğer Roman gruplarına göre yoksulluk ve sosyal yardım alma oranlarının yüksek olması; bu bölgenin çalışma alanı olarak seçilmesinin temel nedenidir. Araştırmacı, çalışma alanı olarak belirlenen sahada üç yıl geçirmiştir.

3.3. Veri Analizi

Katılımcı gözlem yöntemiyle toplanan veriler üzerinde içerik analizi yapılmış ve tezin kuramsal bölümündeki kısımlara eklenmiştir. Gözlemlerden elde edilen veriler ile araştırmacının tuttuğu saha notları kategoriler haline getirilmiş, sınıflamalar yapılmıştır. Yapılan sınıflamalar yararlanılarak çalışmanın birinci ve ikinci bölümleri oluşturulmuş, bölümlerin alt başlıkları şekillendirilmiş ve ulaşılan bulgular bölüm yapılanmaları içerisinde verilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, sosyal yardım alanların toplumdaki yeri; kendilerini nasıl gördükleri, yardımlar ile nasıl bir bağ kurdukları; sosyal dışlanma, yoksulluk kültürü, izolasyon, sınıfta olma, umutsuzluk, kriminalleşme ve yabancılaşma kavramları üzerinden değerlendirilmiştir.

İncelenen bölgede yapılan gözlemler ve literatürdeki çalışmalar ışığında, sosyal yardımın bir geçim modeli olarak benimsendiği ve yardım alan gruplar tarafından bu yardımlara bağımlılık ilişkisi geliştirildiği görülmüştür. Sosyal yardım uygulamalarının amacı, mevcut sorunlara kalıcı çözümler geliştirmek ve tekrarlanan sorunların yaşanmaması adına önleyici faaliyetler yürütmektir. O nedenle sosyal yardım alanların toplumda kendilerine yer bulmaları ve sağlıklı bir şekilde entegre olmaları, nitelikli sosyal yardım uygulamaları ile mümkün olmaktadır.

Yoksulluk sorunu, sebepleri ve sonuçları bakımından birçok değerlendirmeyi gerektiren ve her toplumda karşılaşılan bir durumdur. Yoksullukla mücadele amacıyla tarih boyunca toplumların özgün yöntemler geliştirdiği görülmektedir. Günümüzde yoksulluk ile mücadelede, sosyal politikalar kapsamında sosyal yardım uygulamaları yapılmaktadır.

Kronikleşmiş yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerde, sosyal yardımların da yoğun şekilde uygulandığı görülmektedir. Ancak Türkiye’de sosyal yardım uygulamalarının birçok farklı kurum tarafından yürütülmesi ve koordinasyon eksikliği, nitelikli sosyal yardım yapılmasına engel olmaktadır. Aynı grup için birden fazla kurumun sosyal yardım vermesi ancak hepsinin verdiği yardımın son derece kısıtlı olması, kalıcı çözümlere ulaşılmasını engellemektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde görüldüğü üzere, yoksulluğa ve bunu oluşturan nedenlere yönelik kalıcı çözümler sunmayan ve önleyici faaliyetler yürütmeyen sosyal yardım uygulamaları, yardım alan gruplarda bağımlılık oluşturmaktadır. Yardıma bağımlı grupların yoksulluk kültürünü oluşturduğu ve yoksulluk sorununu toplum içinde daha da derin bir yaraya dönüştürdüğü düşünülmektedir.

Yerinde ve doğru çözüm önerileri ile uygulanmayan sosyal yardımlar, hem devlet bütçesinde sürekli bir gedik açmakta hem de ülkedeki yoksulluk sorununa kalıcı çözümler sunamamaktadır. 2011 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler bakanlığının kurulmasıyla beraber sosyal yardımların tek çatıda toplanması amaçlanmış olsa da Bakanlık, yerel ölçekte belediye ve SYD Vakıfları ile hala koordinasyon halinde çalışmamaktadırlar. Uygulanan sosyal yardımların tek ve ortak bir veri havuzunda toplanmaması, aynı aileye mükerrer yardım uygulanması; kalıcı çözümlere ulaşmak ve sosyal yardım alanların takibinin yapılması açısından birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır.

Sosyal yardım uygulamalarının yoksulluğa kalıcı çözümler sunmaması, beraberinde toplum için birçok olumsuz sonuç doğurmaktadır. Sürekli bir yoksulluk halinde olan ortamlarda suç oranının, toplumdan izolasyonun ve yabancılaşmanın yüksek; eğitim seviyesinin ise düşük olduğu görülmektedir. Dolayısı ile yoksulluğu tetikleyen sorunlara

yönelik kalıcı sosyal politikalar geliştirilmediği sürece, sosyal yardıma bağımlı ancak bir türlü standartları yükselmeyen toplumlar var olacaktır.

Gözlemlenen alanda, sosyal yardımların bir geçim şekline dönüştüğü ve bireylerin yoksullukla mücadele amacıyla bir çaba göstermedikleri görülmüştür. Bu durum yardım alan grupların yoksulluk kültürünü pekiştirmekte ve sosyal yardımları amacından uzaklaştırarak günü birlik çözümler haline getirmektedir.

Uzun vadede çözüm odaklı ve koordineli sosyal yardımların olmayışının, gözlemlenen alanda umutsuzluk ve çaresizliği pekiştirdiği düşünülmektedir. Farklı yardım kuruluşlarınca dönemsel olarak alana yönelik geliştirilen projelerin bir nihayete varmaması, bölge halkını olumsuz yönde etkilemekte ve geleceğe dönük hayal kurmalarına neden olmaktadır. Sosyal yardıma başvuran bireylerin anlık ihtiyaçlarına oldukça kısıtlı miktarlarla geçici çözümler sunan sosyal yardımlar, yoksulluğu kalıcı ve sürekli hale getirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliğine üyelik koşulları çerçevesinde 2009 yılının aralık ayında ilk Roman çalıştayını düzenlenmesine öncülük etmiştir. Takip eden süreçte de Türkiye, özellikle, 10 Mart 2010 tarihinde dönemin başbakanının Romanlara yönelik söylemleriyle Roman açılımıyla tanışmış oldu. Roman açılımı zaman içerisinde söylem olarak geliştiğini, uygulama da kimi farklılıklar gözlemlendiği söylenebilir. Devlet kurumlarında özellikle emniyet birimlerinde Romanlara yönelik farkındalığın arttığı söylenebilir.

Örnek olarak Kocaeli'ndeki Romanlara yönelik yapılan çalışmalar arasında, bölgede yaşayan Romanlar arasında 14-24 yaş grubundakilerin uyuşturucu bağımlılığından korunması amacıyla, İçişleri Bakanlığının desteğiyle "Bağımlılık Hayata Olsun Projesi"nin yürütüldüğü, 8 ay süren projeden 100 çocuğun yararlandığı söylenebilir.

Bununla birlikte Roman yurttaşların tüm isteklerinin yerine getirilemediği de bir gerçek olarak durmaktadır. Örnek olarak Romanlar devlet kurumlarında kalıcı görevler, devlet memurluğu ve üst düzey yönetimlerde temsil edilme, kendileri için yapılan konutlara yönelik ödeme kolaylıkları ve benzeri gibi konularda hükümetten destek istemişlerdir ve bu konudaki sözlerin yerine getirilmesini beklemektedirler.

Sonuç olarak araştırmanın temel hipotezi olan "Türkiye'de Kandıra'da yaşayan Romanlara uygulanan sosyal yardımlar amacına uygun sonuçlar doğurmamaktadır." Hipotezinin kabul edildiği, diğer bir ifadeyle, Türkiye'de Romanlara yönelik yapılan sosyal yardımların amacına ulaşamadığı, dahası Romanlar arasında yardım bağımlılığına yol açtığı söylenebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar bağlamında şu öneriler getirilmiştir:

- Yardım alan bölgenin veya ailenin durumu incelendikten sonra ihtiyacına yönelik sürekli çözüm getiren fırsatların ve projelerin geliştirilmesi, sosyal yardım uygulamalarının temel amacı olmalıdır.
- Sağlıklı, kalıcı ve nitelikli sosyal yardım uygulamaları için sosyal yardım veren tüm kurumların;

- Ortak bir çalışma ahlakını benimsemesi,
- Koordinasyon içinde olması,
- Erişim sağlayabilecekleri ortak bir veri havuzunun olması,
- Bu ortak veri havuzundan verilen yardımları düzenli olarak takip etmesi,
- Yardım sağladıkları her başvuru için kalıcı bir çözüm hedefi belirleyerek bu hedef doğrultusunda durum takibi yapmaları,
- Yardımların veri havuzundan takibinin yapılması ile mükerrer yardımların engellemesi,
- Her yardım başvurusu yapana belirli kategorik yardımlar yapmak yerine, muhtaçlık durumunu kalıcı olarak giderecek çözümler üretme prensibini benimsemesi önerilir.

KAYNAKÇA

- Adaman F. ve Ç. Keyder. Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu Ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Akpınar M., A. Şahin ve E. Zengin (2012). Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. Cilt: 4, s:21-28. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869051.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Aktaş A. (2014). Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri. *T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1362/asumanaktas.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Akyüz F. (2008). Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan Ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt:1. Sayı: 5. s: 58-70. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi5/sayi5pdf/akyuz_ferhat.pdf. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Altınöz İ. H. (1995). Osmanlı Toplumunda Çingeneler. *Tarih ve Toplum*. Sayı: 137. s. 22-29.
- Andrews M. (1999). *The Political Economy of Hope and Fear: Capitalism and the Black Condition in America*. New York: New York University Press.
- Arayıcı A. (1999). *Çingeneler*. İstanbul: Ceylan Yay.
- Arın T. (2013). *Kriz, Devlet, İktisat ve Sosyal Güvenlik Politikaları Seçilmiş Yazılar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Asseo H. (2004). *Çingeneler Bir Avrupa Yazısı*. 1. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Bakker P., ve H. Kyuchukov. (2000). *What is the Romani Language?*. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Balcı, A. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma. Ankara:Pegem Ayayıncılık
- Bingöl Y. ve Büyükakın T. (2015). Kocaeli Romanları Üzerine Ampirik Bir Analiz: Sorunlar - Çözüm Önerileri. *Uluslararası Roman Sorunları Çalıştay Bildiri Kitabı*. s. 2-14
- Bora A. (2007). Kadınlar ve Hane: Olmayanın Nesini İdare Edeceksin. Necmi Erdoğan (der.). *Yoksulluk Halleri*. İstanbul: İletişim Yay. s.97-132.
- Buğra A. (2018). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yay.
- Çakır S. (2007). *Kentleşme ve Gecekondu Sorunu*, Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Coşkun N. (1998). *Romanlar ve Antalya Zeytinköy Romanlarının Toplumsal Bütünleşmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Çakır S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı:23. s. 209-222.
- Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol Ve Önemi. *H.Ü Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. Sayı: 11 (1-2-3) s: 9-34.
- De Jong Gierveld J., T.G. van Tilburg ve P. K. Dykstra. (2006). Loneliness and Social Isolation. D. Perlman and A. Vangelisti (Ed.), *The Cambridge Handbok of Personal Relationships*, Cambridge-UK: Cambridge University Press.
- Demirbaş T. (2001). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yay.
- Demirel N. (2012). *Romanların Sosyal Dışlanma Probleminin Romanlar ve Toplum Düzeyinde Karşılaştırmalı Araştırması (Kocaeli Örneği)*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2001). Sosyal Hizmetler Ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. <file:///C:/Users/PC/Downloads/oik605.pdf>, Erişim tarihi: 10.07.2019.

- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). 9. Kalkınma Planı 2007- 2013: Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Raporu. Ankara. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/09_SosyalGuvencilik.pdf. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Dilik S. (1972). *Türkiye’de Sosyal Sigortalar İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü.
- Dilik S. (1980). Sosyal Yardımlar İki Anlamlı Bir Terim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/5_sait_dilik.pdf. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Dilik S. (1991). *Sosyal Güvenlik*. Ankara: Kamu-İş Yay.
- Ditch J. (1999). Full Circle: A Second Coming for Social Assistance? . Clasen J. (der). *Comparative Social Policy Concepts, Theories and Methods*. içinde (114-135). UK – USA: Blackwell
- Doğan İ. (1996). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. İstanbul: Sistem Yay.
- Dönmezer S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım Yay.
- Dönmezer S. (1999). *Toplum Bilim*. İstanbul: Beta Yay.
- Eardley T., J. Bradshaw, J. Ditch, I. Gough, P. Whiteford. (1996). Social Assistance in OECD Countries Synthesis Report. *Department of Social Security Research Series*. London: HMSO.
- Edirne’de 42 Roman Derneği Var. (2017, 30 Ocak). <http://www.edirnetv.com/haber/5867/edirnede-42-roman-dernegi-var.html> . Erişim tarihi: 13.07.2019.
- Erdoğan Aras F. (2009). Etnik(Çingene)İşgücünün Enformel İşgücü Piyasasına Katılım Biçimleri ve Bu Süreçte Etkili Olan Faktörler: İstanbul (Cankurtaran) ve Edime (Menzilahir) Örnekleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 11. Sayı: 1. s. 75-100.
- Erkilet A. (2017). *Kenti Dinlemek: Kültürel Miras, Kentsel Ayrışma ve Yoksulluğa Dair Yazılar*, İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Eryılmaz B. (1992). *Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi*. İstanbul: Ağaç Yay.
- Europs Human Rights Whatchdog. (2005). *Roma Forum*. <https://www.europewatchdog.info/en/instruments/platforms/roma-forum/> . Erişim tarihi: 13.07.2019.
- Flexner A. (2001, March). *Is social work a profession? Research on Social Work Practice*, Vol. 11. No. 2. 152-165.
- Fonseca I. (2002). *Beni Ayakta Gömün Çingeneler ve Yolcuları*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Fraser A. (1992). *The Gypsies*. Oxford: Blackwell.
- Gazi F. (2018, 23 Eylül). Nereye Gitti Bu Sulukuleliler? *Gazete Duvar*.
- Gökbilgin M.T. (1977). Çingene Maddesi, *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: MEB Yay.
- Güngör F., M. Özügürlü. (1997). İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet. *A.Ü. SBF GETA Tartışma Metinleri*. Sayı: 3. <http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2015/10/ingiliz-yoksul-yasalari.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Güzel A. ve A. R. Okur (2002). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul: Beta Yay.
- Hacımahmutoğlu H. (2009). Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, *DPT Uzmanlık Tezi*. Sayı:2803, Ankara: DPT Yay.
- Hancock I. (2002). *We are the Romani People*. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Harvey D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell. Türkçesi: Postmodernliğin Durumu. (1997). Sungur Savran. (çev.). Metis Yay.
- Hortulanus R., A. Machielse ve L. Meeuwesen. (2006). *Social Isolation in Modern Society*. Oxon- UK: Routledge.
- İçli, T. G. (1998). *Kriminoloji*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- İçli, T. G. (2003). Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet. *Sosyolojiye Giriş*. İhsan Sezal. (Ed.). Ankara: Martı Yay.

- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kashani, J.H., M.S. Stoyls, A.C. Dandoy, A.F. Viadya ve J.C. Reid, (1991). Correlates of Hopelessness in Psychiatrically Hospitalized Children. *Comprehensive Psychiatry*, Cilt: 32. Sayı: 4. s.330-337.
- Kavak Y. (1997). Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı: 13. s.21-26.
- Kayalıdere G. ve H. Şahin. (2014). Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 2. Sayı: 2. s.57-75. <http://www.siyasetekonomiyo.netim.org/index.php/sevad/article/view/135/128> Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Kesgin B. (2008). *Yoksulluğa Yerel Müdahale “Sosyal Belediyecilik” Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kesteloot Christian. (2000). Post-Fordist Polarization in a Fordist Spatial Canvas. içinde Peter Marcuse ve Ronald Van Kempen (haz.). *Globalizing Cities: A New Spatial Order?* Oxford: Blackwell. s.186-210.
- Kızılçelik S. (1992). *Sosyoloji Teorileri-2*. Konya: Akın Matbaası.
- Kızmaz Z. (2002). *Bazı Sosyal Değişkenler Bağlamında Doğu Anadolu Bölgesinde Suç ve Suçluluk*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Kızmaz Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 29. Sayı: 2. s: 149-174.
- Kirk, S. A., ve Reid, W. J. (2002). *Science and Social Work: A Critical Appraisal*. New York: Columbia University Press.)
- Kolukırık S. (2008). Türkiye’de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, Sayı: 8. s. 145-154. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/345860>. Erişim tarihi: 13.07.2019.
- Kolukırık S. (2012). Sosyal Dışlanma Bağlamında Türkiye Çingeneleri: Kültürel Farklılık ve Biraradallığın Sosyolojik İmkânı. *Sosyal Politika Dergisi*.
- Kongar, E. (1972). *Sosyal Çalışmaya Giriş*. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, G-2.)
- Koray M. (2008). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Yay.
- Kutlu D. (2015). *Türkiye’de Sosyal Yardım Rejiminin Oluşumu*, Ankara: NotaBene Yay.
- Kutlu Denizcan. (2018). Türkiye’de Sosyal Yardımların Hak(sızlık) Niteliğinin Yasal ve Toplumsal Temelleri: Düzenleme, Uygulama, Deneyim. Kutlu Denizcan (der.). *Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset, Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yay.
- Lewis O. (1959). *Five Families: Mexican Case Studies in the Culture of Poverty*. USA: Basic Books Inc.
- Lewy G. (1999). The Travel of the Gypsies. *National Interest*. Fall. Sayı: 57.
- Lowes D. E. (2012). *Antikapitalist Sözlük*. İstanbul: Versus Yay.
- Marushiakova E. ve V. Popov. (2001). *Gypsies in the Ottoman Empire*. Hatfield: University of Hertfordshire Press.
- Metin B. (2012). Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. Cilt: 2. Sayı: 1. s.117-151. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/282902>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Morris L. (2002). *Dangerous Class: The Underclass and Social Citizenship*. Taylor ve Francis e-Library. <http://www.civitas.org.uk/pdf/cw33.pdf>. Erişim tarihi: 12.07.2019.
- NASW. (2008). *Code of Ethics*. Revised and Adopted by the Delegate Assembly of the National Association of Social Workers. Washington. DC: NASW Press.

- Özaydın M. M., B. Metin ve I. Kurnaz. (2009). The Role of Education in Labor Markets in Turkey: A Labor Demand-Side Approach. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: 11. Sayı: 2. s.141-170.
- Özdoğan F. (2010). Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*. Cilt: 1. Sayı: 1. s.97-113.
- Özkan A. R. (2000). *Türkiye Çingeneleri*. T.C. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- Öztürk H. Ve H. Gül. (2012). Sosyal Belediyecilik Sosyal Devlet ve Sosyal Haklara Bir Alternatif mi? *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler*. İstanbul: Petrol İş. s.377-392.
- Panzarella C., L.B. Alloy ve W.G. Whitehouse. (2006). Ex-Panded Hopeless Ness Theory Of Depression: On The Mechanisms By Which Social Support Protects Against Depression. *CognitTherRes*. Sayı: 30. s.307-333.
- Ricketts, E.R., I. V. Sawhill. (1988). Defining and Measuring the Underclass. *Journal of Policy Analysis and Management*. Cilt: 7. Sayı: 2. s.316-325.
- Samuel, K., S. Alkire, J. Hammock., C. Mills ve D. Zavaleta. (2014). Social Isolation and its Relationship to Multidimensional Poverty. *OPHI Working Paper*, Sayı: 80, UK: University of Oxford.
- Silver, H. (1995). Reconceptualizing Social Disadvantage: Three Para-digms of Social Exclusion, (Ed.) Gerry Rodgers, Charles Gore ve Jose B. Fi-gueiredo (Ed). *Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses*, International Institute for Labour Studies [IILS], Geneva.
- Skidmore, A. ve Thackeray, M. (1964). *Introduction to Social Work*. New York: Appleton -Century-Crofts.
- Smalley, R. (1967) *Theory for Social Work Practice*. New York; Columbia University Press.
- Sokullu, Akıncı F. (1994). *Kriminoloji* İstanbul: Beta Basım Yay.
- Suç ve Suçlu Profili*. (2002). Emniyet Genel Müdürlüğü APK Dairesi Başkanlığı. Ankara: EMG Basımevi.
- Şenocak, H. (2009). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Sayı:56, s:409-468. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/17712>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı. (2009), *Kentsel Yoksulluk, Göç Ve Sosyal Politikalar*. Ankara. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kitap7.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- T.C. İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. Vakfın Kapsamı. <http://sydv.istanbul.gov.tr/Default768b.html?pid=514>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- T.C. İstanbul Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı. Vakfın Faaliyetleri. <http://sydv.istanbul.gov.tr/Defaultb5a6.html?pid=265>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Taşçı, F. (2017). Türkiye’de Sosyal Politika Ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar. *SETA*. İstanbul. <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/SosyalPolitika.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Tekindal, M. (2018). Türkiye’de Sosyal Yardımların Yapısal İşlevsel Yaklaşımına Göre Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. Cilt 29. Sayı 2. s. 335-362. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/552911>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- TOKİ Haberleri. (2019, 12 Temmuz). Özgür Kocaeli Gazetesi.
- TÜİK. (2009). 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, *Haber Bülteni*.
- Uçum, Ö. (2008). *Kocaeli Çingenelerinde Evlenme Geleneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Urhan, Gülcan. Yerel Refah Sisteminin Oluşumunda Belediye Yardımları ve Yardım Alma Deneyimi: İşlev ve Sonuçları Açısından Bir Değerlendirme. (2018). *Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet*. Kutlu Denizcan (der.). İstanbul: İletişim Yay.
- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel Araştırma. www.aof.edu.tr/kitap/unite09pdf
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. *Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı Hizmetleri*. <https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hay%C4%B1r-hizmetleri/a%C5%9Fevi-ve-kuru-g%C4%B1da-yard%C4%B1m%C4%B1-hizmetleri>. Erişim tarihi: 10.07.2019.

- Vakıflar Genel Müdürlüğü. *Muhtaç Aylığı*.
https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hay%C4%B1r_hizmetleri/muhta%C3%A7-ayl%C4%B1%C4%9F%C4%B1. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. *Vakıf Evi*.
<https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hay%C4%B1r-hizmetleri/vak%C4%B1f-evi>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. *VGM Burs Hizmeti*.
<https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/hay%C4%B1r-hizmetleri/vgm-burs-hizmeti>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Wacquant, L. (2015). *Kent Paryaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- Wilson, W. (1996). *When Work Disappears: The World of the NewUrban Poor*. New York: Knopf.
- Yağlıdere, A. (2007). *Kentsel Mekanların Kullanımında Sosyal Kategori Olarak Romanlar (Konak İlçe Belediyesi-Ege Mahallesi Örnekleme.)*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
<http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/11370/215738.pdf?sequence=1>. Erişim tarihi: 13.07.2019.
- Yağlıdere, A. (2011). *İzmir Romanları Yaşam-Kültür-Alışkanlıklar*. İstanbul: Ozan Yay.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik*. İstanbul: Açılım Kitap Pınar Yay.
- Yıldırım, A. (2010). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, *Yardım ve Dayanışma Dergisi*. Cilt: 1. Sayı: 1.
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423938561.pdf>. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Yılmaz, A., Y. Aksanyar ve T. Güler. (2018). Sosyal Yardım Olgusu Ve Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları. *Ekev Akademi Dergisi*. Sayı: 73. s: 595-612.
http://www.ekevakademi.org/Makaleler/1489151136_28%20Abdullah%20YILMAZ-Yasar%20AKSANYAR-Tahsin%20GULER.pdf. Erişim tarihi: 10.07.2019.
- Zengin, E., A. Şahin ve S. Özcan. (2012). Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları. Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim Ve Ekonomi Dergisi. Cilt: 19, Sayı:2. Manisa.
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/146097>. Erişim tarihi: 10.07.2019.

EKLER

EK 1: ALANDAN GÖRSELLER

ÖZGEÇMİŞ

Büşra AYDIN, 1991 yılında Kocaeli’de doğdu. Orta öğretim ve lise eğitimini Kocaeli’de tamamladı. 2009 yılında başladığı Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden 2014 yılında mezun oldu. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı’nda başladığı yüksek lisans eğitimini Aralık 2019’da enstitüye teslim ettiği iş bu tez çalışmasıyla tamamladı.

Fakülteden mezun olduktan sonra 2014 yılında Eyüp Belediyesinde Sosyolog olarak göreve başladı. 2016 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyesinde sosyolog olarak göreve başlamış olup görevine devam etmektedir.

